

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему «Стратегія повоєнного відновлення економіки України»

Виконала: здобувачка групи ЕМ22-1зм

Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»

Ладчук В.О.

Керівник: к.політ.н., доцент Щолокова Г.В.

Дніпро – 2024

АНОТАЦІЯ

Ладчук В.О. Стратегія повоєнного відновлення економіки України. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Об'єкт дослідження – повоєнне відновлення економіки України.

Предмет дослідження – стратегія відновлення економіки України у повоєнний період.

Метою кваліфікаційної роботи є проведення аналізу стратегії повоєнного відновлення економіки України та розробка пропозицій в контексті визначення перспектив економічної модернізації.

Методи дослідження. Аналітичний, компаративний та графічний методи, системний підхід.

Практична значущість роботи визначається тим, що одержані під час її написання результати можуть бути використані у процесі впровадження стратегії відновлення економіки України у повоєнний період, а також в процесі розробки пропозицій та прогнозів щодо модернізації української економіки після війни.

Результати роботи. За результатами вивчення досвіду інших країн щодо повоєнного економічного розвитку визначено особливості та чинники повоєнного відновлення національної економіки України. Досліджено різні сценарії вступу України до Європейського Союзу. Розроблені пропозиції щодо модернізації вітчизняної економіки в умовах повоєнного відновлення.

Одержані результати можуть бути використані під час викладання дисциплін за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини».

Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, 9 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Робота викладена на 85 сторінках, містить 12 таблиць, 35 рисунків. Список використаних джерел містить 58 найменувань.

КЛЮЧОВІ СЛОВА ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ:
СТРАТЕГІЯ, ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ, ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ,
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ, ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД,
ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

ANNOTATION

Ladchuk V.O. Strategy for post-war economic recovery of Ukraine. Qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education in specialty 292 “International Economic Relations”. – University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The object of the study is the post-war recovery of Ukraine’s economy.

The subject of the study is the strategy of recovery of the economy of Ukraine in the post-war period.

The aim of the qualification work is to conduct an analysis of the post-war recovery strategy of Ukraine’s economy and develop proposals in the context of determining the prospects for economic modernization.

Research methods. Analytical, comparative and graphic methods, systematic approach.

The practical significance of the work is determined by the fact that the results obtained during its writing can be used in the process of implementing a strategy for the recovery of the Ukrainian economy in the post-war period, as well as in the process of developing proposals and forecasts for the modernization of the Ukrainian economy after the war.

Results of the work. Based on the results of studying the experience of other countries in post-war economic development, the features and factors of the post-war recovery of the national economy of Ukraine are identified. Different scenarios of Ukraine's accession to the European Union are studied. Proposals for the modernisation of the national economy in the context of post-war recovery are developed.

The obtained results can be used during the teaching of disciplines in the specialty “International Economic Relations”.

The qualification work consists of an introduction, 3 chapters, 9 subsections, conclusions, and a list of references. The work is presented on 85 pages, contains 12 tables, 35 figures. The list of references contains 58 items.

KEYWORDS ON THE TOPIC OF THE QUALIFICATION WORK:
STRATEGY, UKRAINE’S ECONOMY, POST-WAR RECOVERY, NATIONAL RECOVERY PLAN, POST-WAR PERIOD, PROSPECTS FOR MODERNIZATION OF UKRAINE’S ECONOMY

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ.....	9
1.1. Повоєнне відновлення національної економіки: особливості та чинники	9
1.2. Повоєнний економічний розвиток: кейси	16
1.3. Особливості функціонування економіки України в умовах війни	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	28
РОЗДІЛ 2. КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ СТРАТЕГІЇ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	30
2.1. Національний план відновлення України: аналіз національних програм в контексті питань економічного розвитку.....	30
2.2. Європейська інтеграція як стратегічний напрям розвитку України та чинник повоєнного відновлення вітчизняної економіки	37
2.3. Європейська інтеграція як стратегічний напрям розвитку України та чинник повоєнного відновлення вітчизняної економіки	45
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	49
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПІДХОДУ	51
3.1. Перспективи подальшої співпраці з міжнародними організаціями та країнами-партнерами в умовах повоєнного розвитку економіки України	51
3.2. Набуття повноправного членства в ЄС як чинник модернізації економіки України в умовах повоєнного відновлення: можливі сценарії розвитку	55
3.3. Модернізація економіки України в умовах повоєнного відновлення: прогнози та пропозиції	62
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І СКОРОЧЕНЬ

ВПО – внутрішньо переміщені особи

ВРУ – Верховна Рада України

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі

ЄС – Європейський Союз

КМУ – Кабінет Міністрів України

млн – мільйон

млрд – мільярд

МОП – Міжнародна організація праці

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

НБУ – Національний Банк України

НТП – Науково-технічний прогрес

ОЄСР – Організація економічного співробітництва та розвитку

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОПЕК – Організація країн-експортерів нафти

ОПУ – Офіс Президента України

ПІІ – Прямі іноземні інвестиції

ПМ2 – План Маршала 2

СОТ – Світова організація торгівлі

ТНК – Транснаціональна корпорація

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проведення аналізу стратегії повоєнного відновлення економіки України є актуальним, оскільки вже зараз, під час війни, потрібно запроваджувати дії, які будуть сприяти економічній модернізації, подальшому розвитку міжнародних економічних зв'язків тощо. Тому актуальним є проведення аналіз сучасного стану рівня економіки (ВВП, інфляція, інвестиційний клімат, інтеграція, експорт та імпорт товарів і послуг, міграція) та сценаріїв подальшої євроінтеграції для України та розробка рекомендації щодо подальшого розвитку політичних та торговельних зв'язків з країнами-партнерами та міжнародними організаціями.

Тематиці, яка досліджується у кваліфікаційній роботі, присвячено наукові праці багатьох вчених, серед яких Т. Богдан [4], І. Боровець [6], О. Бородіна та В. Ляшенко [7; 8], Н. Вернюк та М. Дяченко [11], В. Ємець [20], І. Хмарська, К. Кучерява та І. Клімова [47], В. Могиль [33], І. Підорчева [38] та інших.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є проведення аналізу стратегії повоєнного відновлення економіки України та розробка пропозицій в контексті визначення перспектив економічної модернізації.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено і вирішено такі завдання:

- визначити особливості та чинники повоєнного відновлення національної економіки України;
- дослідити досвід інших країн щодо повоєнного економічного розвитку;
- сформулювати особливості функціонування української економіки під час війни;
- проаналізувати Національний план відновлення України після війни;

- розглянути європейську інтеграцію як стратегічний напрям розвитку України та чинник повоєнного відновлення національної економіки;
- виявити роль іноземних інвестицій у повоєнному відновленні української економіки;
- дослідити перспективи подальшої співпраці України з міжнародними організаціями та країнами-партнерами;
- розкрити питання можливих сценаріїв євроінтеграції для відновлення економіки України під час та після війни;
- розробити прогнози та пропозиції щодо модернізації економіки України в умовах повоєнного відновлення.

Об'єкт дослідження – повоєнне відновлення економіки України.

Предмет дослідження – стратегія відновлення економіки України у повоєнний період.

Методи дослідження. Аналітичний, компаративний та графічний методи, системний підхід.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, опубліковані у періодичних виданнях та розміщені у мережі Інтернет статистичні та аналітичні матеріали.

Наукова новизна роботи. За результатами вивчення досвіду інших країн щодо повоєнного економічного розвитку визначено особливості та чинники повоєнного відновлення національної економіки України. Досліджено різні сценарії вступу України до Європейського Союзу. Розроблені пропозиції щодо модернізації вітчизняної економіки в умовах повоєнного відновлення.

Практична значущість роботи визначається тим, що одержані під час її написання результати можуть бути використані у процесі впровадження стратегії відновлення економіки України у повоєнний період, а також в процесі розробки пропозицій та прогнозів щодо модернізації української економіки після війни.

Апробація роботи. Робота пройшла апробацію на наступних конференціях:

- Міжнародна науково-практична конференція «Системний аналіз міжнародних економічних відносин» [30];
- Міжнародна науково-практична конференція «Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд» [52; 53];
- Міжнародна науково-практична конференція «Реформування міжнародних економічних відносин і світового господарства в сучасних умовах» [5].

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, 9 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Робота викладена на 85 сторінках, містить 12 таблиць, 35 рисунків. Список використаних джерел містить 58 найменувань.

У першому розділі роботи досліджено теоретичні основи процесу повоєнного відновлення економіки України; у другому розділі проаналізовано ключові напрями стратегії повоєнного відновлення економіки України; у третьому розділі охарактеризовано та оцінено перспективи модернізації економіки України в умовах повоєнного відновлення в контексті стратегічного підходу.

РОЗДІЛ 1

ПОВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

1.1 Повоєнне відновлення національної економіки: особливості та чинники

Повоєнне відновлення національної економіки є визначально важливим етапом для країн, які пережили війну. Цей процес включає в себе реструктуризацію та відновлення різних секторів економіки. Особливості та чинники повоєнного відновлення можуть суттєво впливати на шлях країни до економічного відродження. Щодо факторів, які впливають на особливості повоєнного відновлення, то варто вказати наступні:

- масштаб руйнувань: ступінь знищення інфраструктури, житлових будинків, виробництва, що впливає на економіку країни;
- фінансові ресурси: включає в себе внутрішні та зовнішні ресурси, допомога від інших країн, міжнародних організацій та фінансових інституцій;
- план та стратегія: складання плану щодо відновлення економіки, який має враховувати інтереси населення, ефективне використання ресурсів, розширення експорту товарів тощо;
- міжнародна співпраця: включає в себе не лише фінансову допомогу, а й обмін технологіями, спеціалістами, підтримку у провадженні реформ, відстежування їх виконання;
- соціальна і політична стабільність;
- роль держави: держава має відігравати активну роль у визначенні стратегій, реалізації реформ, створенні сприятливого підприємницького середовища та забезпеченні ефективного управління економічними ресурсами [3; 4; 7; 8; 11; 13; 14; 20; 36; 37; 47].

Повоєнне відновлення розуміють як складний, цілісний і багатовимірний процес, що включає в себе покращення військових, політичних, економічних та соціальних умов.

Економічний вимір зазвичай включає такі завдання, як розподіл гуманітарної допомоги, відновлення інфраструктурних та інших об'єктів, соціальних послуг, створення відповідних умов для розвитку приватного сектору та здійснення важливих структурних реформ для макроекономічної стабільності та стійкого зростання [56].

Зусилля з економічного відновлення після війни в сучасних умовах потребують проведення більш значної, у т.ч. організаційної, роботи, ніж раніше, оскільки залучається велика кількість різноманітних учасників, включаючи Організацію Об'єднаних Націй та її установи, міжнародні фінансові організації, регіональні банки розвитку, багатосторонніх і двосторонніх донорів, а також велику кількість національних і міжнародних інституцій та приватних компаній. Особливості, пов'язані з економічною допомогою державам, спонукають донорську спільноту переглядати свої інструменти та методи політики.

Отже, міжнародні організації адаптуються до реалій, тому додають до своїх структур нові комісії, бюро, офіси для допомоги іншим країнам у повоєнному відновленні, покращенні економіки, допомоги з біженцями тощо. Якщо брати країни, то, наприклад, Велика Британія, створила Департамент з питань конфліктів і гуманітарних справ у своєму Департаменті міжнародного розвитку.

Наслідки війни є руйнівним з точки зору людського, соціального та фізичного капіталу. Можливі соціально-економічні наслідки війни показано на рис. 1.1.

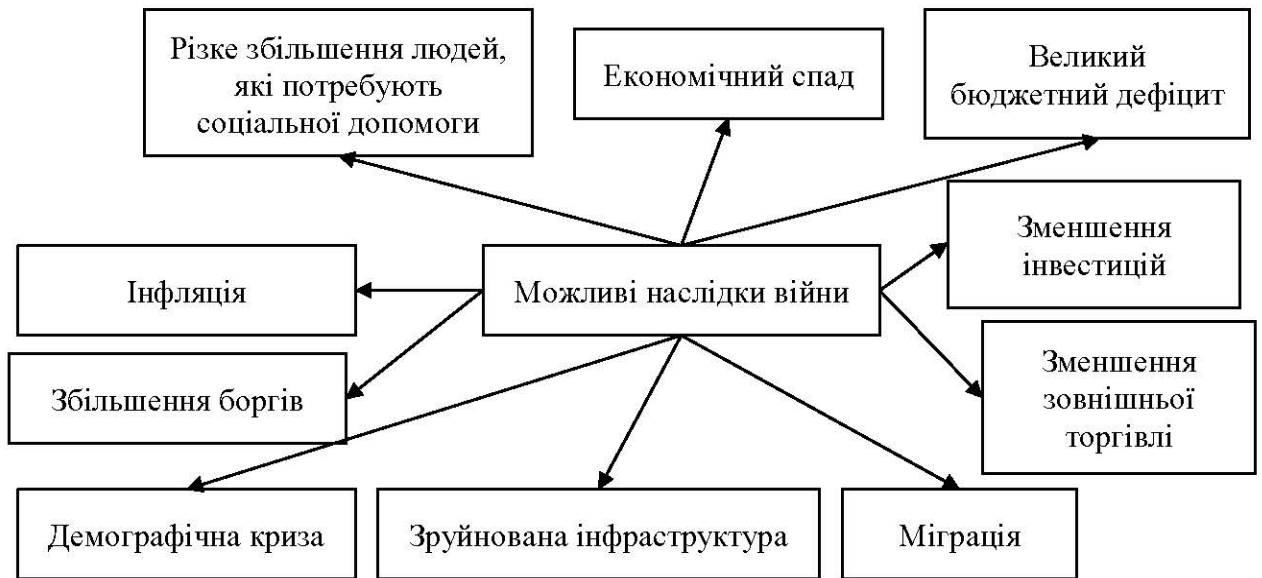

Рисунок 1.1 – Можливі соціально-економічні наслідки війни

Джерело: складено автором за даними [4; 56]

Отже, до можливих соціально-економічних наслідків війни відносять:

- зменшення тривалості життя, народжуваності;
- руйнування транспортної, енергетичної, промислової, житлової інфраструктури;
- переміщення населення, що призводить у т.ч. до «відтоку мізків»;
- необхідність значного збільшення допомоги постраждалих осіб;
- економічний спад;
- великий бюджетний дефіцит, викликаний низькими доходами та високими військовими витратами;
- зростання інфляції;
- зменшення зовнішньої торгівлі тощо.

Війна Росії проти України негативно впливає не тільки на економіку, інфраструктуру, людей в Україні, а й на цілий світ. На рис. 1.2 показано вплив російсько-української війни на світ.

Рисунок 1.2 – Вплив російсько-української війни на світову економіку

Джерело: складено автором за даними [34; 56]

На рис. 1.2 продемонстровано, що війна Росії проти України впливає не тільки на українську економіку, а й на світовий економічний розвиток, оскільки збільшується світова інфляція, сповільнюється щорічний приріст ВВП, зменшуються доходи, ціни на пшеницю, нафту, газ, енергетику значно зростають у порівнянні з попередніми роками. Це призводить до зменшення надходжень інвестицій у світі, оскільки породжує невпевненість у відносинах бізнесу та інвесторів, призводить до загрози глобального падіння економіки світу.

Ключові цілі післявоєнної відбудови української економіки зображені на рис. 1.3.

Рисунок 1.3 – Ключові цілі післявоєнної відбудови економіки

Джерело: складено автором [53]

Згідно з рис. 1.3, ключовими цілями є надання безпеки, відновлення економіки, включаючи зовнішньоторговельні зв'язки, відбудова інфраструктури, формування стратегій для економічного зростання, повернення робочої сили. Але для цього Україна потребує багато коштів. Одним із чинником та способом післявоєнного відновлення для України є інтеграція з ЄС. Фінансові чинники продемонстровані на рис. 1.4.

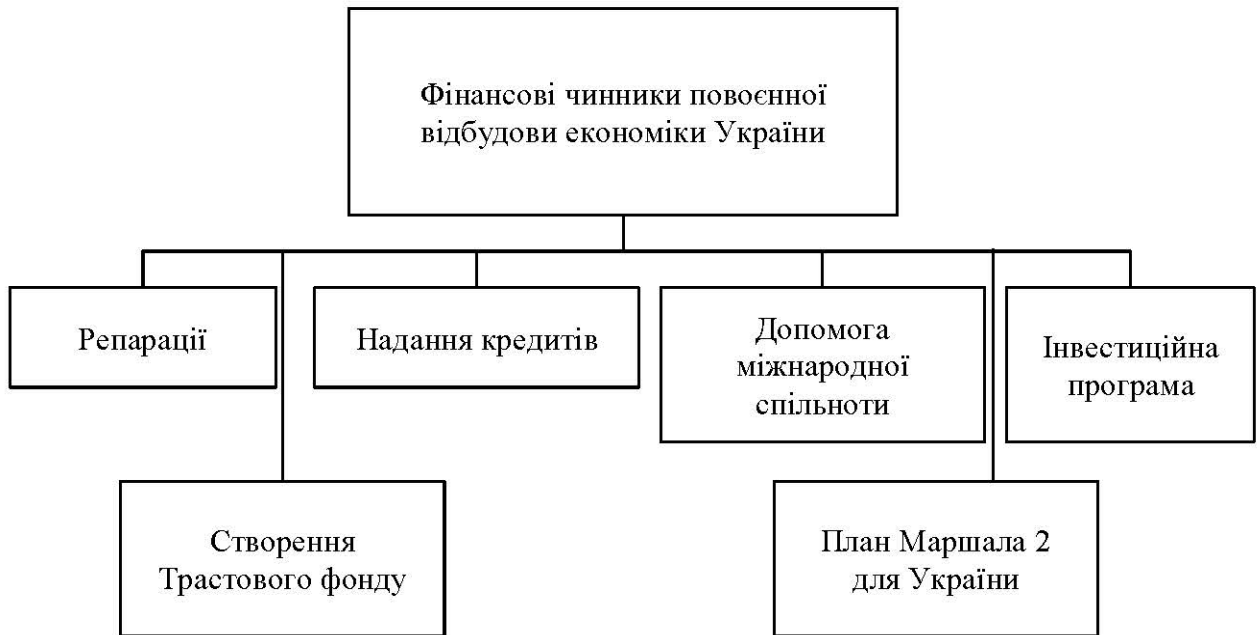

Рисунок 1.4 – Фінансові чинники повоєнної відбудови економіки України

Джерело: складено автором за даними [4]

Отже, згідно з рис. 1.4, до основних фінансових чинників, які можуть допомогти відновити національну економіку України після війни, відносять репарації, які повинні стягуватися з країни-агресора, фінансово-кредитні механізми, допомога міжнародної спільноти (наприклад, від ЄС, Світового банку, МВФ тощо), Трастовий фонд, який буде працювати у формі грантів, тобто безкоштовної допомоги, а не кредитування, так званий План Маршала для України та інвестиційна програма (залучення ІІІ).

Наразі в Україні наявні внутрішні та зовнішні виклики для розвитку економіки. До внутрішніх належать розриви в ланцюгах доданої вартості та постачання, втрати робочої сили (демографічна криза, міграція, мобілізація працездатного населення), проблеми з логістикою. До зовнішніх – зміни у функціонуванні міжнародного ринку продовольства та енергетики, у разі ще більшого загострення війни та її продовження можуть збільшитися ціни на продовольчі товари, металургію та енергетику.

Водночас наявні ряд можливостей, які Україна має скористатися:

- євроінтеграція української енергетики, яка підключилась до європейського енергетичного простору ENTSO-N у лютому 2022 року [39];
- набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ до ЄС.

Вірогідно, що відновлення України буде відбуватися поетапно. У табл. 1.1 показані можливі етапи відбудови національної економіки.

Таблиця 1.1 – Можливі етапи відбудови національної економіки України

Етап	Зміст етапу
До закінчення війни	
Підготовка до змін після закінчення війни	<ol style="list-style-type: none"> 1. Документування усіх збитків від війни; 2. Систематизація збитків за категоріями та створення плану для відбудови; 3. Релокація бізнесу.
Після закінчення війни	
1. Відновлення критичної інфраструктури	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відновлення електромереж, доріг, залізничного сполучення, газопостачання, водопостачання, Інтернету; 2. Відбудова пошкоджених та знищених лікарень, шкіл, житла; 3. Залучення міжнародної гуманітарної допомоги.
2. Відновлення економіки в цілому	<ol style="list-style-type: none"> 1. Модернізація промисловості; 2. Створення робочих місць; 3. Впровадження новітніх підходів для розбудови зруйнованих міст; 4. Впровадження системи сертифікації відповідно до європейських стандартів, прийняття законів, спрямованих на протидію олігархії, структурування правоохоронних органів, впровадження ефективної антикорупційної політики, вжиття заходів щодо модернізації промислових об'єктів.
3. Стабільне економічне зростання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Впровадження програм підтримки і розвитку підприємництва шляхом стимулюючої регуляторної та податкової політики; 2. Зважена фінансова політика, посилення енергетичного сектору; 3. Перетворення України на індустріальний парк для Європи; 4. Ефективне управління енергетичними ресурсами на регіональному рівні.

Джерело: складено автором за даними [20]

Отже, процес відбудови національної економіки поділяється на періоди: під час війни та після. Під час війни можна, наприклад, зробити релокацію бізнесу для зменшеної вірогідності руйнувань. Після війни може бути 3 етапи: відновлення критичної інфраструктури, економіки в цілому та стабільне економічне зростання.

Отже, повоєнне відновлення – це складний, комплексний і багатовимірний процес, який включає в себе покращення військових, політичних, економічних та соціальних умов. Для відновлення економіки необхідно ефективно використовувати міжнародну гуманітарну допомогу, відновити інфраструктуру, соціальні послуги, створити відповідні умови для розвитку бізнесу, здійснити структурні реформи для макроекономічної стабільності та стійкого зростання. Це може бути реалізовано під час війни (підготовка до змін) та після війни (відбудувати критичну інфраструктуру, відновлювати економіку та забезпечити стабільне економічне зростання).

1.2 Повоєнний економічний розвиток: кейси

В процесі повоєнного відновлення для України важливим є вивчення досвіду інших країн. Наприклад, досвід Хорватії виходу з війни та вступу до ЄС є актуальним для України не лише через те, що це було відносно нещодавно і Хорватія – це остання (станом на зараз) країна, яка вступила до Європейського Союзу, а ще через те, що з 1991 по 1995 роки відбувалася Хорватська війна (війна Хорватії за незалежність).

У табл. 1.2 показані зовнішньоекономічні та зовнішньополітичні передумови, які формували євроінтеграційну політику Хорватії.

Таблиця 1.2 – Зовнішньоекономічні та зовнішньополітичні передумови, які формували євроінтеграційну політику Хорватії

Передумова	Характеристика
Інтеграційна політика ЄС щодо держав Балканського регіону	Через специфіку регіону, різний економічний рівень, політичний розвиток, високий рівень конфліктності, було розроблено стратегію асиметричної інтеграції балканських держав до ЄС
Регіональний підхід до інтеграції	ЄС завжди керується індивідуальним підходом, але у даному випадку використовувала регіональний підхід. Це було зазначено у декларації Саміту ЄС у 2000 році. Далі Хорватія брала участь у різних регіональних інтеграційних ініціативах.
Пакт стабільності для Південно-Східної Європи	Був прийнятий у червні 1999 року. Головною метою було досягнення стабільності на Балканах за допомогою об'єднання зусиль балканських країн, ЄС, США.
Хорватська війна 1991 - 1995 рр.	Спочатку зовнішня політика Хорватії була спрямована на визнання своєї незалежності та території. Але потім й на європейську і євроатлантичну інтеграцію.
Висунуті критерії набуття Хорватії членства ЄС	Повернення біженців та забезпечення сприятливих умов для них, повернення і відбудова їх майна, забезпечення прав національних меншин.
Мета Хорватії	Після 2000 року стратегічною метою Хорватії постає членство в ЄС та НАТО.
Підписання Угоди про стабілізацію та асоціацію	Була підписана у 2001 році, набрала чинність у 2005 році.
Подача заявки на членство в ЄС	Хорватія подала заявку у лютому 2003 року, у червні 2004 року стала кандидатом на членство, у грудні 2004 року розпочалися переговори. Вступила у 2013 році.

Джерело: складено автором за даними [6]

Отже, до основних передумов відносилися інтеграційна політика ЄС щодо Балкан, його регіональний підхід до інтеграції, прийняття Пакту стабільності для Південно-Східної Європи, Хорватська війна та її наслідки, критерії набуття членства ЄС для Хорватії, стратегічна ціль Хорватії вступити до ЄС та НАТО, підписання Угоди про стабілізацію та асоціацію, подача

заявки. З моменту подачі заявки до безпосереднього вступу до ЄС пройшло 10 років.

Після підписання та набуття чинності Угодою про стабілізацію та асоціацію, європейська інтеграція пригальмувалась на 1,5 роки через територіальний спір зі Словенією. І тільки після 2011 року Хорватія змогла закрити весь переговорний процес. А у 2013 році стала його повноправним членом [6].

Отже, процес набуття членства ЄС для Хорватії був складним як у політичному, так і в економічному контекстах. Окремо слід наголосити на тому, що у Хорватії певний час були присутні євроскептичні настрої.

Прийняття ЄС Хорватії до свого складу зайняло більше 10 років. Причини такого довгого шляху до членства в ЄС показані на рис. 1.5.

Рисунок 1.5 – Причини довгого неприйняття ЄС Хорватії до свого складу

Джерело: складено автором за даними [6]

Згідно з рис. 1.5, були наявні причини довгого неприйняття ЄС Хорватії до свого складу. Йдеться, зокрема, про такі аспекти розвитку Хорватії: бюрократія, слабка децентралізація, слабкий розвиток місцевого самоврядування, неефективна співпраця Хорватії з Міжнародним кримінальним трибуналом для Югославії тощо. Однак, ЄС надавав свої рекомендації, допомогу, щоб Хорватія якнайшвидше провела необхідні реформи та стала повноправним членом ЄС.

Також доцільним в рамках даного підрозділу кваліфікаційної роботи буде звернутися до розгляду кейсу, пов'язаного з Планом Маршала. Він являє собою економічну програму, яка допомагала європейським країнам відновитися після Другої Світової війни. Його було прийнято у 1947 році в США Джорджем Маршаллом. Але країни Радянського Союзу, Польща та Чехословаччина відмовились від нього.

Основною ідеєю Плану Маршала було відновлення економіки Європи, зняття торговельних обмежень між країнами та модернізація промисловості. Країнам-одержувачам надавалась допомога під контролем американських консультантів [57].

Частина фінансових ресурсів передавали без повернення, а іншу частину надавали у вигляді довгострокового кредиту з низькими відсотковими ставками.

Окрім основних завдань та безпосередньої допомоги, в якості мети визначалося підвищення продуктивності праці та виробничої спроможності промисловості, сільського господарства, досягнення міжнародної фінансової стабільності, розвиток торгівлі та підтримка європейської економічної співпраці.

Інвесторам (переважно американським бізнесменам) гарантувалося право конвертації прибутку в долари та його вивезення у будь-який момент. Був також встановлений спеціальний механізм розподілу американської допомоги: США не дозволяли державам-одержувачам використовувати

отримані кошти для покриття бюджетних дефіцитів. Наприклад, 17% всіх коштів призначалося на придбання промислового обладнання та машин. Цей принцип став основою політики щодо державних запозичень у розвинених країнах: брати кредит для інвестицій, а не для покриття поточних витрат. Крім того, надання допомоги залежало від проведення структурних реформ у країнах-одержувачах.

Також однією з умов отримання допомоги було відсутність комуністів у складі урядів країн-одержувачів [57].

Наслідки Плану Маршала показані на рис. 1.6.

1. Відновлення економіки країн Західної Європи
2. Можливість для Європи розрахуватися із зовнішнім боргом
3. Послаблення впливу комуністів та СРСР на Європу та світ
4. США та Канада отримали великий ринок збуту
5. Відновлення і укріплення європейського середнього класу, який є гарантом політичної стабільності та стійкого розвитку

Рисунок 1.6 – Цілі, які було досягнуто за допомогою плану Маршала

Джерело: складено автором за даними [57]

Таким чином, можливо констатувати, що План Маршала допоміг країнам Європи відновити свою економіку, розрахуватися із зовнішніми боргами, послабити вплив СРСР, отримати новий великий ринок збуту для США та Канади, а також відновити та укріпити політичну стабільність.

Зараз термін «План Маршала» може вживатися у контексті післявоєнної допомоги Україні. Тому уряд України запровадив Національний план

відновлення України. Його можуть називати План Маршала 2 (ПМ2). Головним його завданням має стати подальший розвиток економіки України для пришвидшеної євроінтеграції. Тому ПМ2 може бути не таким масштабним, як Національний план відновлення України, проте він має бути безпосередньо зосередженим на європейській інтеграції України, підтримувати реформи для набуття членства в ЄС [13]. У ПМ2 можуть бути закладені такі ідеї:

- взаємовигідність реалізації плану для України та ЄС;
- гарантування стабільного простору для роботи ЄС на українському ринку;
- проекти з відновлення України;
- фінансові механізми для допомоги у відновленні;
- позиціонування України в євроспільноті як перспективного партнера;
- визначення шляхів імплементації спільної європейської політики;
- конкретна співпраця;
- зміцнення логістичних зв'язків між Україною та країнами ЄС [13].

Головними завданнями ПМ2 має бути забезпечення миру в Україні, відновлення економіки, залучення малого бізнесу до відбудови держави, збільшення привабливості України для іноземних інвестицій, цифровізація, розвиток сільськогосподарського, енергетичного секторів.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що можуть бути проведені певні паралелі між здійсненням процесу європейської інтеграції Хорватією та Україною. Інша аналогія, яка може бути проведена, – План Маршала. Основною ідеєю Плану Маршала було відновлення економіки європейських країн, зняття торговельних обмежень, модернізація промисловості. Для України може бути створений План Маршала 2, який має сприяти

євроінтеграції, розвитку національної економіки, відновленню та відбудові економіки, співпраці та залученню ПІІ.

1.3 Особливості функціонування економіки України в умовах війни

Всі наслідки війни поки важко оцінити. До війни Україна була одним із найбільших світових експортерів зерна та кукурудзи. Однак зараз український продовольчий ринок знаходиться у кризовому стані через війну, що спричинило зростання цін на електроенергію, добрива, зменшення зовнішньоторговельних зв'язків.

НБУ спрямовував свої дії на підтримку стабільності банківської системи, адаптування економіку, бізнес та населення до нових умов, фіксування офіційного курсу, валютні обмеження, заморожку облікової ставки на рівні 10%, запровадженні додаткових інструментів.

На рис. 1.7 показано як змінювався курс долара у гривнях.

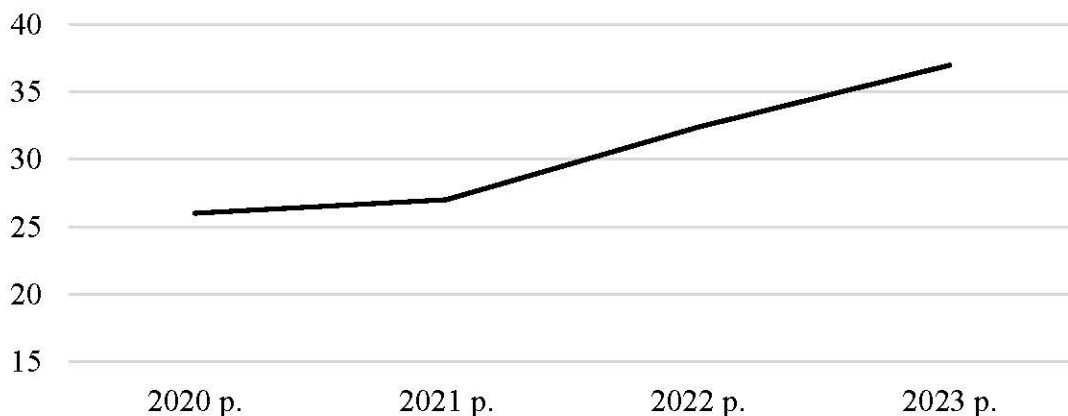

Рисунок 1.7 – Середня ціна 1 долара в гривнях з 2020 по 2023 рр.

Джерело: складено автором за даними [29]

Ситуація виявилася кращою після того, як Національний банк України послабив офіційний курс і закріпив його на новому рівні, а Уряд спільно з Парламентом відновили оподаткування імпорту. Зараз основним завданням для всіх гілок влади є збереження макроекономічної та фінансової

стабільності. Але збільшення світових цін на продовольство не лише породжує проблеми голоду в окремих країнах, але також має геополітичні наслідки, оскільки зростає ризик соціальних протестів, змін влади та місцевих конфліктів. У цьому контексті угода щодо відновлення експорту зерна з України привела до позитивних результатів для імпортерів, світової економіки і для самої економіки України.

Якщо транспортувати продукцію тільки портами, то обсяги експорту зерна можуть збільшитися більше, ніж вдвічі порівняно з поточними обсягами наземними шляхами, досягаючи майже 5 мільйонів тон щомісяця – це близько до довоєнного рівня.

Це дозволить збільшити експортні прибутки на \$800 млн на місяць або на 25% порівняно з поточним обсягом, що позитивно вплине на валютний ринок та зменшить тиск на резерви НБУ. Хоча поступовий позитивний ефект буде зменшуватися зі збільшенням імпорту [50].

Ще одним важливим фактором для економіки є врожай наступного року. Врожай зернових культур наступного року може збільшитися на 15%. Для порівняння, до розблокування портів очікувалося зниження врожаю на 10% рік до року через брак коштів на посівну та потужностей для зберігання [32].

Основні соціально-економічні наслідки війни показані на рис. 1.8. Порівнюючи Україну та Хорватію, можливо зазначити, зокрема, наступне. Наприклад, у вересні рівень інфляції України становив 7,1% [23], але у Хорватії середньорічна інфляція під час війни у 1991–1995 рр. становила 471,7%, а річний темп падіння реального ВВП у перший рік Хорватської війни падав на 22% [54].

І хоча збитки та потреби у відновленні вже досягли рекордних рівнів, а темпи зниження реального ВВП і промислового виробництва перевищують показники більшості країн під час воєн другої половини ХХ–початку ХХІ століття, проте Україні вдалося уникнути макрофінансової дестабілізації та

диверсифікувати джерела фінансування видатків, що позитивно впливає на перспективи повоєнного відновлення.

Рисунок 1.8 – Соціально-економічні наслідки війни

Джерело: складено автором за даними [34]

Однак, за даними уряду, національна економіка після першого року війни скоротилася приблизно на третину, а в промисловості втрати вже перевищили 30%. Деякі галузі економіки постраждали ще більше, наприклад,

гірничо-металургійний комплекс втратив 70% як у виробництві, так і в експорті через російську окупацію та руйнування металургійних комбінатів у Маріуполі та закриття морських портів.

Принаймні 109 великих та середніх підприємств зазнали прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення та обстрілів протягом 2022 року. Загалом експерти оцінюють прямі та непрямі збитки України від війни на суму більше \$410 млрд доларів, з яких приблизно \$138 млрд становлять руйнування інфраструктури та виробництва.

Також зменшився ринок праці, оскільки тільки закордон офіційно поїхали понад 8 млн людей, а всього переміщених осіб понад 14 млн та ще мільйон українців долучились до лав ЗСУ [44].

Стримувати падіння економіки також допомогло надання грантів та пільгових кредитів, за допомогою яких було профінансовано дефіцит державного бюджету. Протягом 2022 року ця допомога сягнула близько \$30 млрд.

Окрім цього було запроваджено режим безмитної торгівлі між ЄС, Великобританією, Канадою та Україною. Це призводить до збільшення зовнішньоторговельних зв'язків України та світу, що сприяє підтримці української економіки.

Також, не дивлячись на складність ситуації та потребу в податках, держава скасувала деякі податки для малого та середнього бізнесу. Це допомогло і бізнес функціонував навіть під час блекаутів [44].

Ще одним важливим чинником була зернова угода. У серпні 2022 року було розблоковано порти, які знов почали експортувати аграрну продукцію. Раніше українська енергосистема була однією з найбільших в Європі, і в березні 2022 року вона інтегрувалась з енергетичними системами Євросоюзу, що у перші місяці війни дозволяло отримувати суттєві надходження від експорту електроенергії. І це при тому, що на початку війни була захоплена

Запорізька АЕС, найбільша атомна електростанція в Європі, яка забезпечувала майже чверть електроенергії в Україні.

В умовах систематичних терористичних ракетних обстрілів енергетичної інфраструктури України місцевий бізнес адаптувався, продовжуючи функціонувати в умовах енергетичних відключень завдяки генераторам. Зараз, завдяки допомозі міжнародного співтовариства у вигляді обладнання та сучасних систем протиповітряної оборони, в Україні немає відключень електроенергії, що дозволяє бізнесу працювати. Кардинально змінилися і виробництво всередині держави, оскільки більше 700 підприємств повинні було зробити релокейт до інших міст України [8].

Особливістю функціонування держави для підтримання економіки під час війни є посилення роботи з міжнародними партнерами для залучення ще більше грантів та пільгових кредитів, виконання вимог для євроінтеграції.

Необхідно також впроваджувати додаткові стратегії для орієнтації економіки на військові потреби, включаючи спрощення процедур на митниці та активну співпрацю між благодійними фондами і владою щодо швидкого постачання військових дронів та інших передових технологій. Крім того, важливим є розвиток програм для відновлення сектору малого та середнього бізнесу та ринку праці [7].

Дії уряду України, спрямовані на покращення функціонування економіки під час війни, показано на рис. 1.9. Отже, згідно з рис. 1.9, діями уряду, спрямованими на покращення функціонування економіки під час війни, є заходи, які реалізує НБУ, отримання грантів та робота над тим, щоб отримувати не просто кредити, а пільгові кредити, переведення економіки на військові рейки, податкові спрощення під час війни для бізнесу, підписання зернової угоди, імпорт електроенергії, боротьба з корупцією та проведення низки реформ, виконання вимог для євроінтеграції.

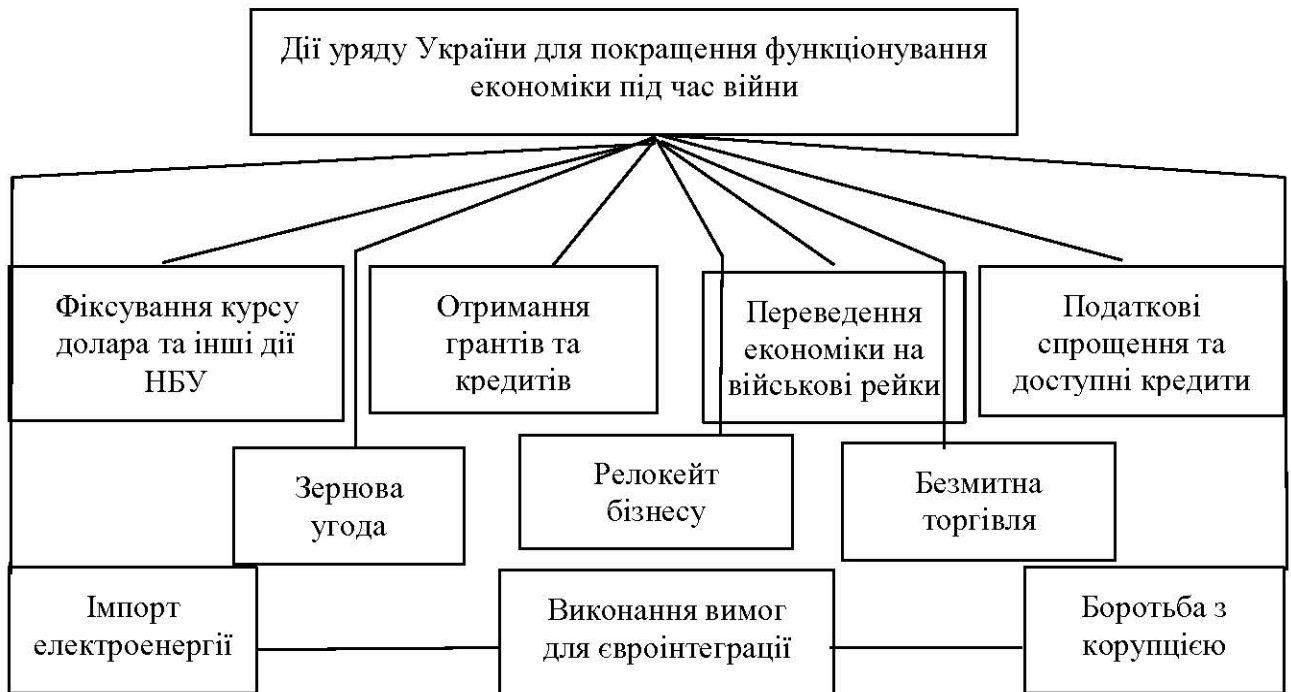

Рисунок 1.9 – Дії уряду України, спрямовані на покращення функціонування економіки під час війни

Джерело: складено автором за даними [7]

Тобто відновлення України не обмежується лише відбудовою зруйнованої інфраструктури після російського вторгнення. Це також відновлення повноцінного життя у містах і селах, а також підтримка розвитку економіки в нових реалії, зокрема в умовах постійної загрози війни з боку Росії, потреба у військовому виробництві. Ще до війни було зрозуміло, що регіони України відрізняються за різними об'єктивними показниками. Проте сьогодні до них додалася ще одна характеристика, яка має значущий вплив на майбутній розвиток регіонів, – це їхнє розташування в близькості до Російської Федерації та Білорусі, що визначає рівень ймовірності атаки з боку цих країн.

Отже, вже зараз можна сказати, що економіка України системно постраждала від російсько-української війни: демографічна криза, 14 млн переміщених осіб, збільшення рівня інфляції, більше 7 млн людей опинились

за межею бідності, втрата 29,2% ВВП, скорочення робочих місць, великі пошкодження від війни, падіння промислового виробництва на 38%.

Але при цьому держава застосовує дії для підтримки функціонування економіки: заходи для підтримання гривні та фіксування курсу валюти, проведення роботи щодо отримання кредитів та грантів, зернова угода, боротьба з корупцією, переведення економіки на військові рейки, спрощення оподаткування бізнесу, виконання вимог ЄС, імпортує електроенергію.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

За результатами написання першого розділу кваліфікаційної роботи було визначено зміст процесу повоєнного відновлення національної економіки, його особливості та чинники, розглянуто кейси щодо повоєнного економічного розвитку, проаналізовано особливості функціонування економіки України в умовах війни.

1. Визначено, що відновлення розвитку держави після війни – це складний та комплексний процес, що включає у себе покращення військових, політичних, економічних та соціальних умов. Для забезпечення економічного відновлення необхідно ефективно використовувати міжнародну гуманітарну допомогу, відновити інфраструктуру та соціальні послуги, створити умови для розвитку приватного бізнесу, впровадити структурні реформи для досягнення макроекономічної стабільності та стійкого зростання. В Україні цей процес може пройти кілька етапів, включаючи підготовку до змін під час війни та відновлення критичної інфраструктури, відновлення економіки та забезпечення стабільного економічного зростання після війни.

2. Було розглянуто досвід Хорватії в контексті її відновлення після війни та вступу до ЄС. Також було досліджено особливості Плану Маршала. Для України в сучасних умовах може бути План Маршала 2, спрямований на

допомогу в євроінтеграції, розвитку національної економіки, відновленні та відбудові держави, а також співпраці та залученню інвестицій.

3. Було узагальнено наслідки російсько-української війни для економіки України, а також проаналізовано заходи, які уряд вживає для забезпечення функціонування вітчизняної економіки в умовах війни.

РОЗДІЛ 2

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ СТРАТЕГІЇ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1 Національний план відновлення України: аналіз національних програм в контексті питань економічного розвитку

План відновлення України спрямований на забезпечення стійкого економічного зростання. На законодавчому рівні про нього почали говорити ще у квітні 2022 року. 21 квітня 2022 року Президент України підписав наказ про створення Національної ради з питань відновлення України від наслідків війни [13]. Основні завдання Національного плану відновлення України вказані на рисунку 2.1.

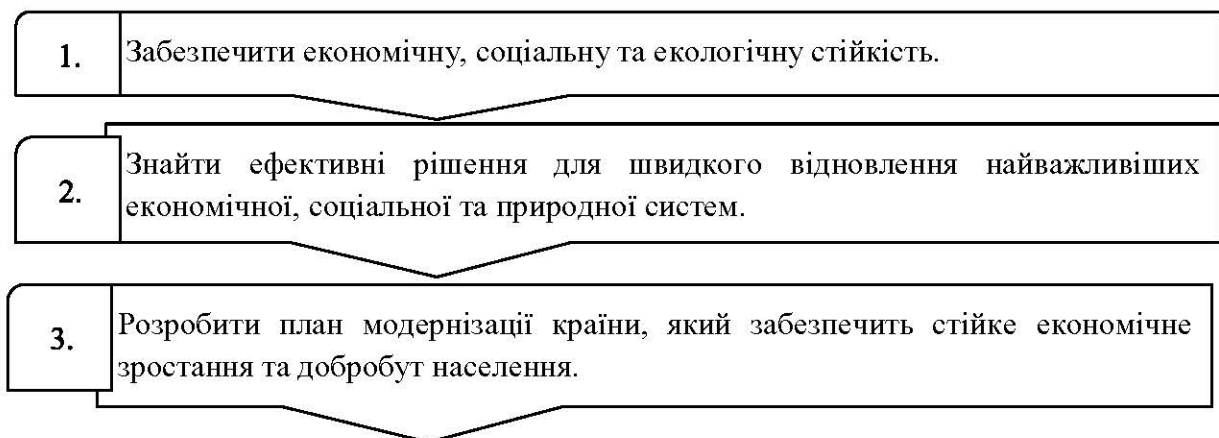

Рисунок 2.1 – Основні завдання Національного плану відновлення України

Джерело: складено автором за даними [13]

Отже, головним завданням Національної ради з питань відновлення України після війни є розробка плану, підготовка нормативно-правових актів для відновлення інфраструктури та економіки. Станом на 2 травня 2022 року цим органом було розроблено план, який базується на наступних принципах (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Основні принципи Національного плану відновлення України

Джерело: складено автором за даними [13]

Згідно з рис. 2.2, основними принципами плану відбудови є: повний доступ на нові ринки (ЄС та G7), перехід від експорту сировини до переробки в тих галузях, які дають найбільшу експортну виручку, налагодження логістики, самозабезпечення енергетикою, отримання членства в ЄС, побудова економіки на принципах дерегуляції та лібералізації, розвиток вітчизняних виробників.

Російське вторгнення в Україну та потреба відвести виробничі ресурси та робочу силу на військові дії суттєво негативно вплинули на економіку країни. Ці показники свідчать про значні економічні зміни, такі як значний та постійний розрив між доходами та витратами держави, стрімкий ріст інфляції, а також наслідки торговельного дефіциту, який «підірвав» український експорт. Більш детально це показано на рис. 2.3, 2.4 і 2.5.

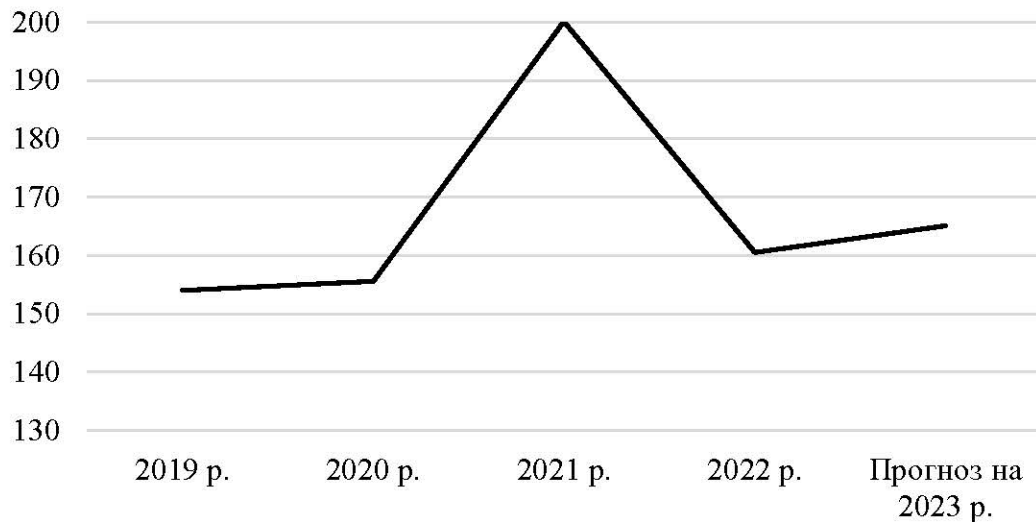

Рисунок 2.3 – ВВП України у млрд \$ з 2019 по 2023 рік

Джерело: складено автором за даними [10]

Згідно з рис. 2.3, рівень ВВП України зростав до війни, у 2019 році він був – \$154 млрд, у 2020 році – \$155,6 млрд, у 2021 році – \$200,1 млрд, а у 2022 році впав до \$160,5 млрд, проте було спрогнозовано зріст у 2023 році до \$165,5 млрд. Рівень ВВП дозволяє виміряти економіку країни у грошах. Він показує, скільки товарів і послуг вироблено в країні за рік. Це означає, що Україна зменшує кількість вироблених товарів та послуг.

Також це веде до збільшенню рівня безробіття серед українців. Україна входить до десятки країн світу з найвищим рівнем безробіття. У 2022 році через повномасштабне вторгнення рівень безробіття в Україні зріс до 21,1%.

За умов зростання економіки прогнозується зниження кількості безробітних до 16,9% у 2024 році та до 14,4% у 2025 році. До війни у 2021 році цей показник дорівнював 9,9%, у 2020 році – 8,5% [42].

Рівень інфляції показано на рис. 2.4.

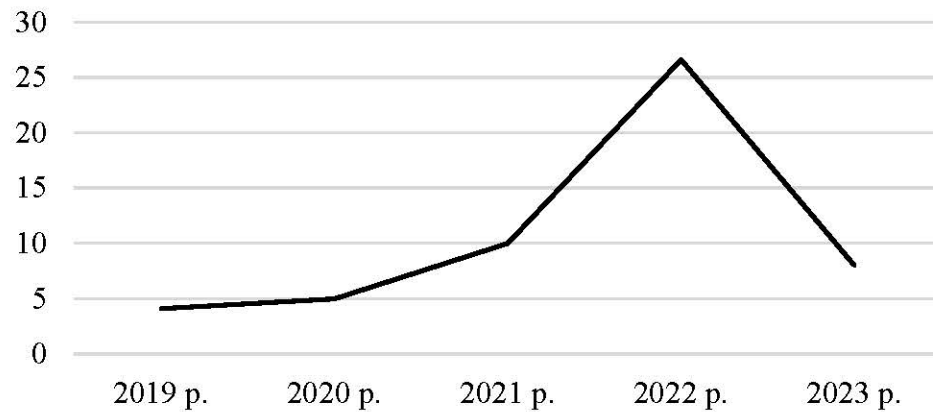

Рисунок 2.4 – Рівень інфляції в Україні у % з 2019 по 2023 рік

Джерело: складено автором за даними [23]

Щорічно рівень інфляції в Україні зростає, у 2022 році під час повномасштабного вторгнення досяг свого піка і був 26,7%. У 2023 було спрогнозовано інфляцію на рівні 8%, а у 2024 році – ще більше зниження інфляції до 5,6%. Експорт та імпорт продукції показано на рис. 2.5.

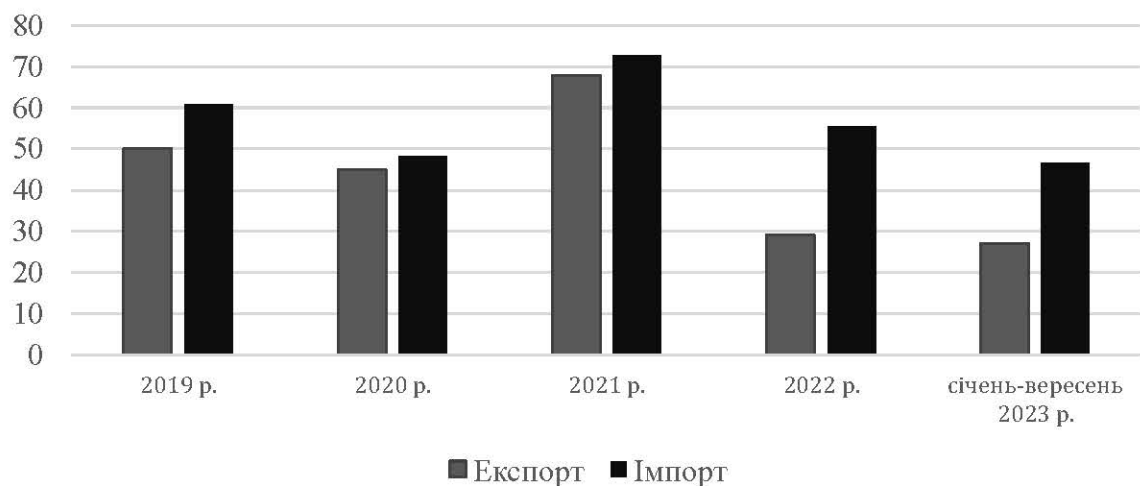

Рисунок 2.5 – Експорт та імпорт продукції України з 2019 по вересень 2023 рік у млрд \$

Джерело: складено автором за даними [19]

Отже, згідно з рис. 2.5, міжнародна торгівля також зменшилась під час війни у 2022 році до \$29 млрд експорту та \$55,5 млрд імпорту. Але вже у 2023

році у період з січня по вересень Україна експортувала продукції на суму \$27,1 млрд, а імпортувала – \$46,6 млрд.

Володимир Зеленський підписав Закон “Про Державний бюджет України на 2024 рік”, у якому йдеться про те, що ВВП зросте на 4,6%, рівень інфляції буде – 9,7%, доходи становлять 1,77 трлн грн, а видатки – 3,35 трлн грн [12]. Станом на 2023 рік вже наявна низка програм (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Список національних програм

№	Назва національної програми	Витрати на її реалізацію у млрд \$
1	Зміцнення інституційної спроможності	0,1
2	Цифрова держава	0,1
3	Зміцнення оборони і безпеки	50
4	Прагнення до інтеграції в ЄС	1
5	Відбудова чистого та захищеного середовища	20
6	Енергетична незалежність та Зелений Курс	130
7	Поліпшення бізнес-середовища	5
8	Забезпечення конкурентного доступу до капіталу	75
9	Забезпечення макрофінансової стабільності	60-80
10	Розвиток секторів економіки з доданої вартості	50
11	Розширення та інтеграція логістики з ЄС	120-160
12	Відновлення і модернізація житла та інфраструктури регіонів	150-250
13	Відновлення та модернізації соціальної інфраструктури	35
14	Розвиток системи освіти	5
15	Модернізація системи охорони здоров'я	5
16	Розвиток системи культури та спорту	20
17	Забезпечення ефективної соціальної політики	7

Джерело: складено автором за даними [13]

Отже, є 17 основних програм. Найбільше коштів потрібно для забезпечення енергетичної незалежності (\$130 млрд), інтеграції логістики з ЄС (\$120-\$160 млрд), відновлення і модернізації житла та інфраструктури економіки (\$150-\$250 млрд, забезпечення мікрофінансової стабільності (\$60-\$80 млрд), конкурентного доступу до капіталу (\$75 млрд), зміцнення безпеки та оборони (\$50 млрд) та сектора економіки з доданої вартості (\$50 млрд).

Національна Рада Відновлення була створена Президентом України для координації розробки Плану Відновлення. До нього входять Президент України Володимир Зеленський, Керівник ОПУ Андрій Єрмак, Голова ВРУ Руслан Стефанчук, Прем'єр-Міністр Денис Шмигаль та інші. Більш детально організаційна структура Національної Ради Відновлення показана на рис. 2.6.

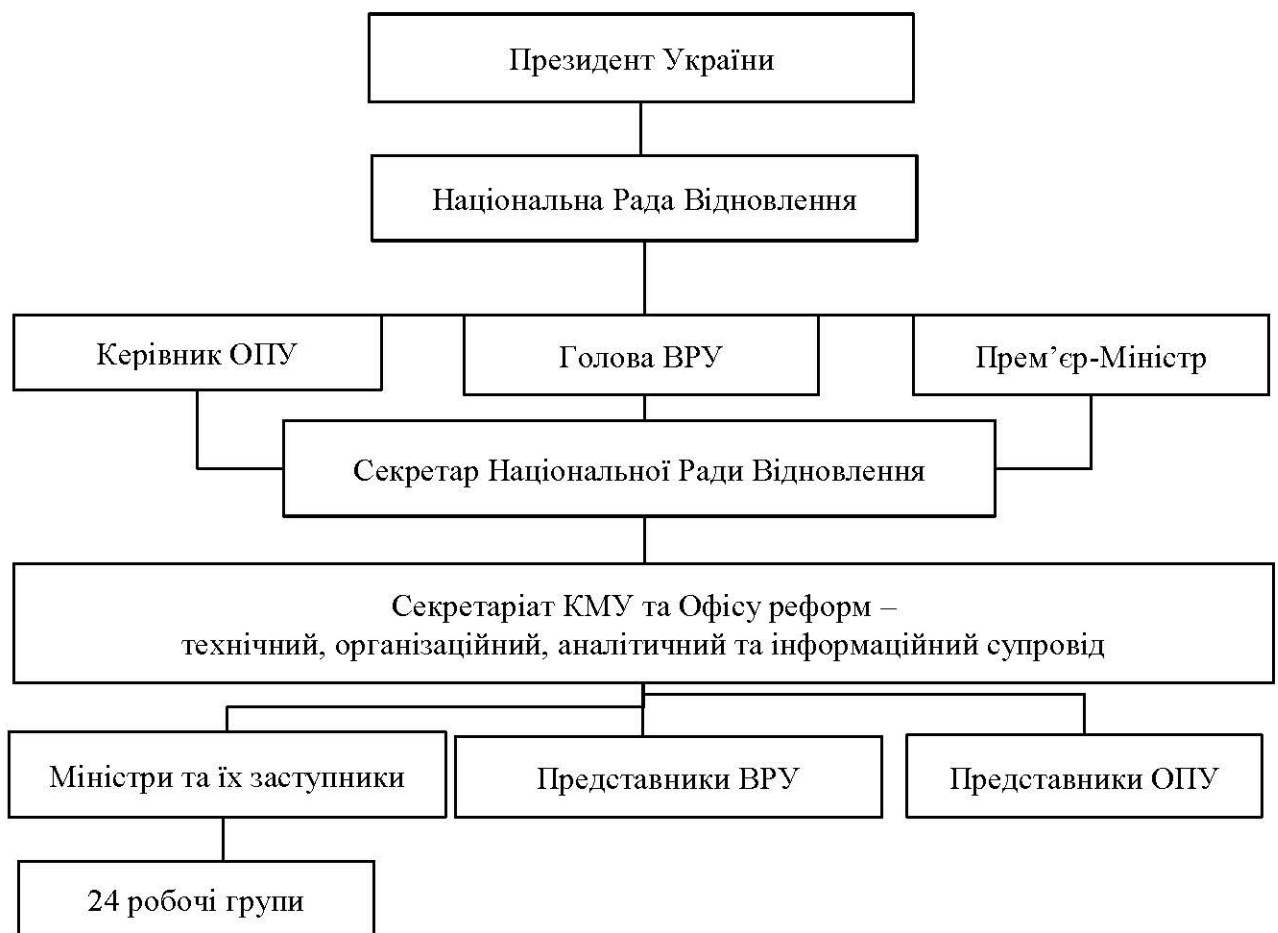

Рисунок 2.6 – Організаційна структура Національної Ради Відновлення

Джерело: складено автором за даними [13]

Отже, до Національної Ради Відновлення України входять Керівник ОПУ, Голова ВРУ та Прем'єр-Міністр, під них підпорядковується секретаріат Національної Ради Відновлення, а далі – міністри та їх заступники, представники ВРУ та ОПУ.

Фінансувати відновлення України планується різних джерел:

- з Фонду підтримки армії;
- з Гуманітарного фонду;
- з Фонду відновлення майна та зруйнованої інфраструктури;
- з Фонду підтримки малого та середнього бізнесу;
- з Фонду відновлення та трансформації економіки;
- з Фонду обслуговування та погашення державного боргу [13].

На рис. 2.7 показані основні цілі Національного плану відновлення до 2032 року.

1.	Щорічний темп зростання ВВП на 7%
2.	Більше \$750 млрд накопичених інвестицій
3.	Бути в ТОП-25 по Індексу Економічної Складності
4.	Бути в ТОП-25 по Індексу Людського Капіталу Світового Банку
5.	Скоротити викиди CO ₂ на 65% порівняно з 1990 роком

Рисунок 2.7 – Основні цілі Національного плану відновлення України до 2032 року

Джерело: складено автором за даними [13]

Для того, щоб досягти цих цілей, Національна Рада з відновлення поділила пріоритетні програми на 3 етапи до 2032 року: “Воєнна економіка” (2022), “Післявоєнна відбудова” (2023-2025) та “Нова Економіка” (2026-2032).

Отже, Національний План Відновлення України є необхідним для України. Для Національного Плану відновлення було створено спеціальну Раду. Основними є 17 напрямків.

2.2 Європейська інтеграція як стратегічний напрям розвитку України та чинник повоєнного відновлення вітчизняної економіки

Міжнародна економічна інтеграція – це вищий рівень розвитку міжнародних економічних зв’язків країн у веденні спільної міжнародної торговельної політики. Ця форма інтернаціоналізації господарського виробництва, призначена для збільшення взаємодії національних економік двох або більше країн. Її прикладами є ЄС, ОПЕК, ЄАВТ тощо [2; 31]. Міжнародна економічна інтеграція має декілька форм (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Форми міжнародної економічної інтеграції

Форми інтеграції	Характеристики				
	Усунення внутрішніх тарифів	Спільний зовнішній тариф	Вільний рух капіталів та робочої сили	Гармонізація економічної політики	Політична інтеграція
Зона вільної торгівлі	x				
Митний союз	x	x			
Спільний ринок	x	x	x		
Економічний союз	x	x	x	x	
Політичний союз	x	x	x	x	x

Джерело: складено автором за даними [2; 31]

Отже, існує п'ять форм міжнародної економічної інтеграції:

- зона вільної торгівлі (ЗВТ) передбачає анулювання митних зборів, податків і кількісних обмежень у взаємній торгівлі між країнами-учасницями на підставі міжнародного договору. До таких об'єднань відносяться ЄАВТ, Угода про зону вільної торгівлі України та ЄС, України та Канади, України та Туреччини;
- митний союз – це угода між країнами про вилучення внутрішніх митних тарифів і встановлення спільного зовнішнього митного тарифу. Така угода діє, наприклад, між країнами ЄС, між ЄС і Туреччиною;
- спільний ринок – вільний рух капіталу, товару, послуг, робочої сили. Його прикладами є Андське співтовариство, внутрішній ринок ЄС, Центральноамериканський спільний ринок тощо;
- економічний союз – країни, вже забезпечивши вільний рух факторів виробництва, також гармонізують економічну політику, вводять єдину грошову одиницю. Це, наприклад, ЄС.
- політичний союз – створюється на основі економічних союзів, у таких союзах поряд з економічною забезпечуються й політична інтеграція [21; 26; 35].

Щодо зовнішньоекономічних зв'язків (ЗЕЗ), то вони являють собою торгово-економічні міжнародні відносини, які характеризуються сукупністю різних форм, засобів та методів.

На рис. 2.8 зображені фактори, які стимулюють розвиток ЗЕЗ. Країни розвивають зовнішньоекономічні зв'язки з іншими державами, союзами для отримання необхідних товарів. Вони спеціалізуються в виробництві продукції, собівартість якої є значно нижчою, ніж у закордонних аналогів. Це, у кінцевому підсумку, приносить прибуток кожній країні-учасниці та задовольняє потреби споживачів у високоякісних товарах.

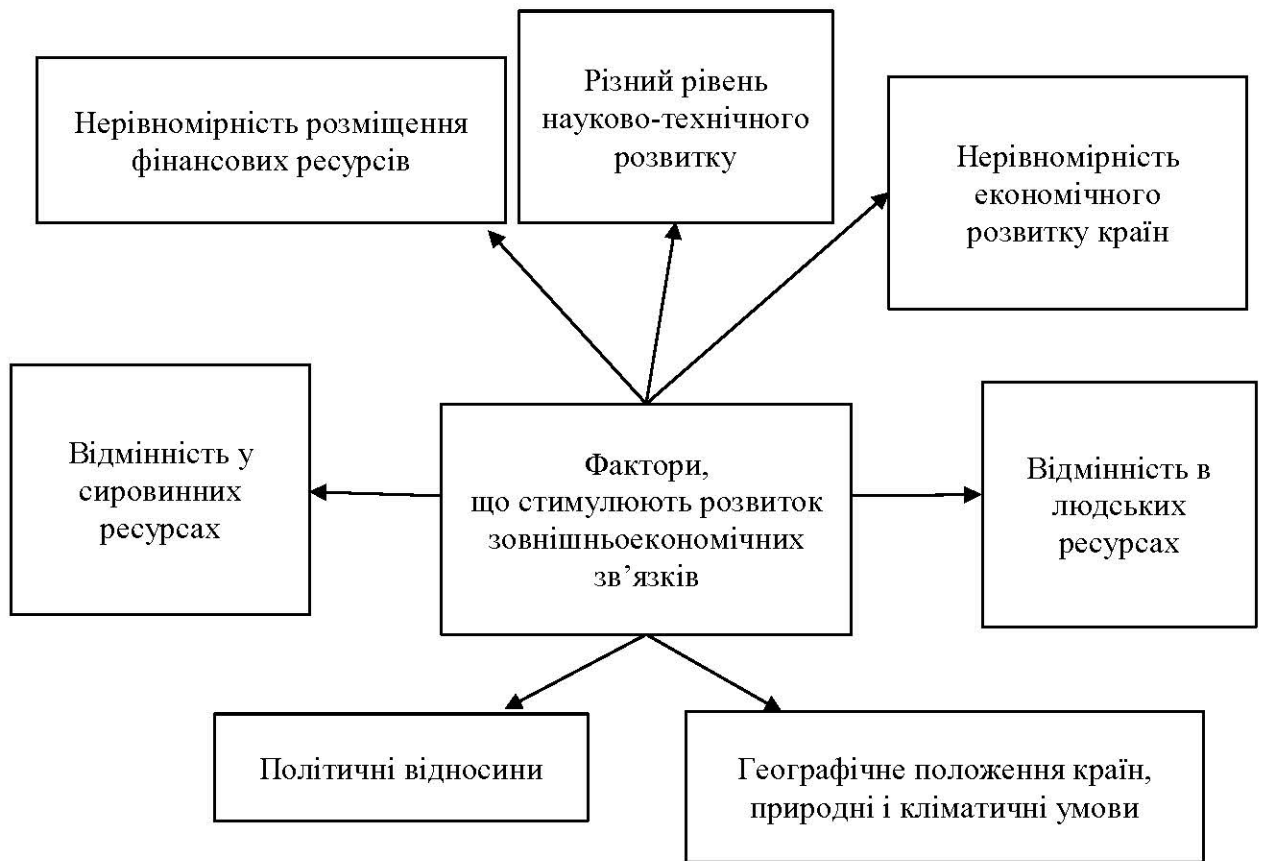

Рисунок 2.8 – Фактори, що стимулюють розвиток зовнішньоекономічних зв'язків

Джерело: складено автором за даними [21; 26; 35]

Країни об'єднуються в різні союзи для підтримки економіки держав, розвитку зовнішньоторговельних відносин, міграції робочої сили та загальної підтримки країн. Вступ до ЄС є вкрай важливим для України [30; 33]. До основних цілей ЄС входить підтримка миру, захист своїх громадян, свобода, безпека, толерантність, рівноправність, економічне та соціальне зростання держав, захист навколишнього середовища, науково-технічний прогрес [55].

Досвід вступу до ЄС інших країн продемонстрував, що ВВП збільшується ще у передвступний період. Це відбувається не лише через доступ до інструментів фінансування ЄС, але й через збільшення прямих

іноземних інвестицій. Але при цьому не тільки Україні необхідно вступити до ЄС, ЄС також отримує вигоди від вступу України.

Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну країни ЄС передивилися свій підхід до національної безпеки та оптимізують свій бюджет. Російсько-українська війна консолідує ЄС [53]. У табл. 2.3 наведено порівняльну характеристику переваг, які отримують ЄС та України від вступу України до ЄС.

Таблиця 2.3 – Порівняльна характеристика переваг України та ЄС від вступу України до ЄС

Переваги України від вступу до ЄС	Переваги ЄС від вступу України до ЄС
Безпека	
1. Надання необхідної Україні військової та іншої допомоги.	1. Оптимізація військового бюджету країн ЄС.
Економіка	
1. ЄС – основний торговельний партнер України в металургії, сільському господарстві та машинобудуванні; 2. Вступ до ЄС допоможе Україні збільшити свій ВВП.	1. Імпорт більш дешевого товару; 2. Імпорт ІТ-послуг за нижчими цінами, при цьому Україна займає перше місце серед країн Східної Європи по ІТ-аутсорсингу.
Енергетика	
1. Отримання підтримки під час можливих блекаутів від європейських партнерів.	1. Україна – один з найбільших виробників енергетики в Європі та має нижчі ціни
Ресурси	
1. Україні вигідно стати партнером ЄС у видобутку сировини, обробці та подальшому створенні ланцюжків доданої вартості.	1. В Україні багато природного газу, літію, титанових руд, які можна імпортувати
Соціальна політика	
1. Збільшення робочих місць, підвищення рівня заробітних плат та пенсій.	1. Залучення більш дешевої робочої сили.
Інвестиції	
1. Збільшення ПІІ.	1. Новий ринок для інвестицій;

Джерело: побудовано автором

Згідно табл. 2.3 і Україна, і країни Європейського Союзу мають свої вигоди від вступу України до ЄС. Для України найважливішим є забезпечення своєї національної безпеки та миру. Також важливими є економічна, енергетична, ресурсна, митна, соціальна, ринкова та інвестиційна сфери.

Для України вступ до ЄС є важливим стратегічним рішенням. Щодо українських експертів, то у 2022 році вони оцінили темпи європейської інтеграції більш оптимістично, ніж у минулих роках. У табл. 2.3 показано порівняння у 2021 та 2022 рр.

Таблиця 2.4 – Оцінка українських експертів щодо темпу євроінтеграції України у 2021 та 2022 рр.

	Швидкі темпи	Середні темпи	Низькі темпи
2021 рік	2%	40%	50%
2022 рік	36%	48%	13%

Джерело: складено автором за даними [48]

Отже, було проведено опитування у Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні, які оцінювали вступ України до ЄС у 2021 р. у більш ймовірному низькому темпі, але вже після початку повномасштабного вторгнення – у швидкому (36%) та середньому (48%).

На рис. 2.9 показано чинники, які негативно впливають на темп європейської інтеграції України.

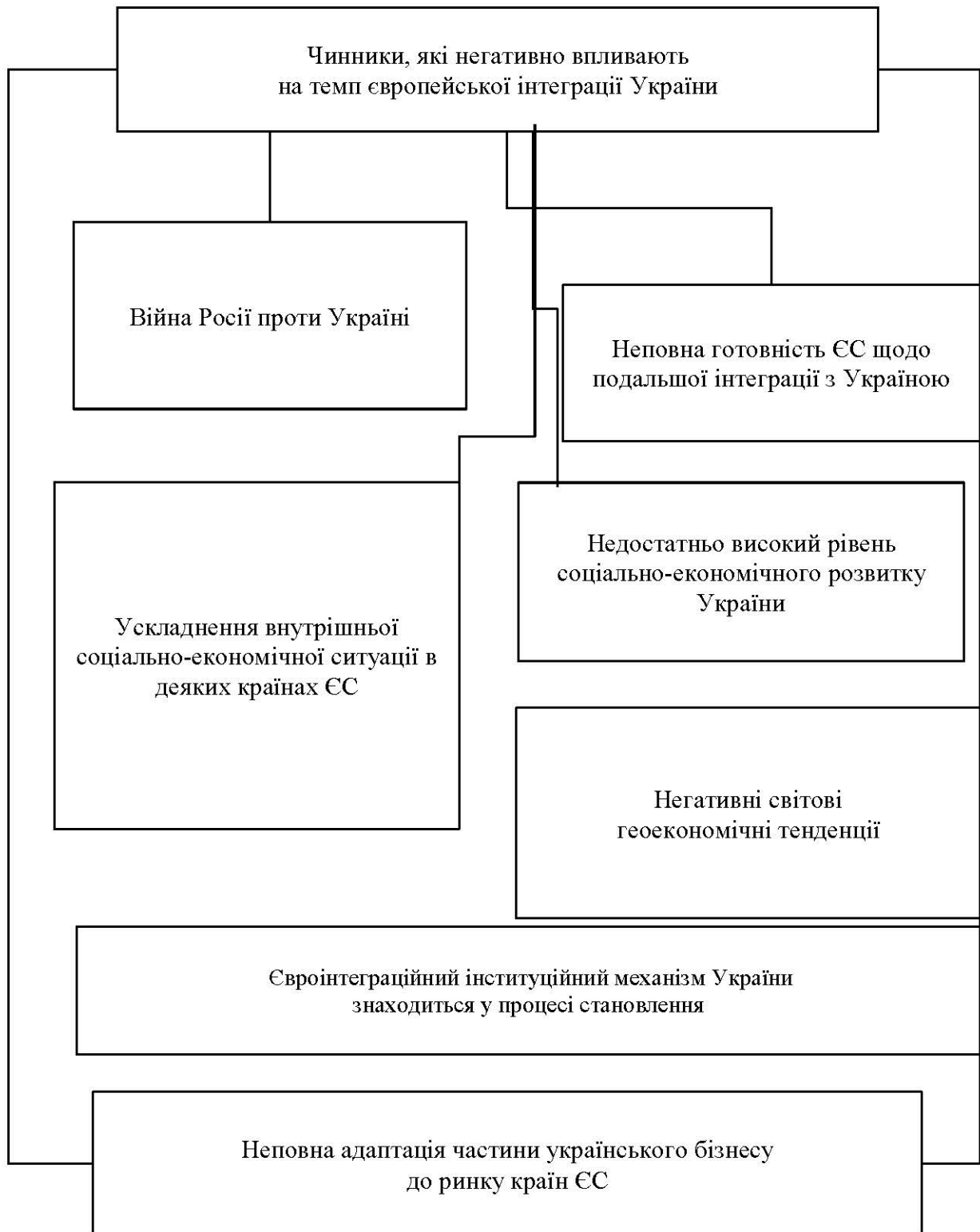

Рисунок 2.9 – Чинники, які негативно впливають на темп європейської інтеграції України.

Джерело: складено автором за даними [47; 48]

Україна, співпрацюючи з ЄС, може отримати інвестиції, може отримати або вже отримала доступ до фінансових інструментів та платформ, програм фінансової підтримки ЄС. У табл. 2.5 наведено декілька таких прикладів.

Таблиця 2.5 – Приклад фінансових програм ЄС, доступ до яких вже має або може отримати Україна

Назва	Надання коштів (у млрд євро)	Характеристика програми
ІРА (Instrument for Pre-Accession Assistance) – Єдиний передвступний інструмент фінансової допомоги	14,2	Пріоритетним напрямом фінансування є економічне зростання, переваги надаються малому та середньому бізнесу
Програма “Єдиний ринок”	4,2	Ця Угода вже підписана Україною і ЄС. Сума розрахована на 7 років (2021-2027 рр.). Згідно з програмою, ЄС надасть 1500 грантів малому та середньому бізнесу для налагодження бізнес-зв’язків з європейськими партнерами.
Проекти макрофінансової допомоги	11,6 (вже надано ЄС) + 1,5 щомісячно на загальну суму 18	Новий пакет спрямовано на короткострокову фінансову допомогу, нагальні потреби України, повоєнне відновлення та підтримку країни на шляху до євроінтеграції.

Джерело: складено автором за даними [17]

Отже, Європейський Союз вже зараз надає певні програми, у який Україна може брати участь для залучення інвестицій. При цьому деякі кошти вже надані Україні.

На рис. 2.10 показано вплив євроінтеграції на Україну.

Рисунок 2.10 – Вплив євроінтеграції на Україну

Джерело: побудовано автором

Отже, євроінтеграція буде мати позитивний вплив на економіку, безпеку, а також допоможе відбудувати зруйновану інфраструктуру, житлові будинки тощо, які були пошкоджені під час російсько-української війни.

Таким чином, підводячи підсумки можна зазначити, що міжнародна економічна інтеграція – це форма інтернаціоналізації господарського виробництва, яка має на меті збільшення взаємодії національних економік двох або більше країн. Вступаючи до ЄС, Україна отримає ряд переваг. При цьому існують і ряд складнощів, які необхідно подолати в процесі європейської інтеграції.

2.3 Роль іноземних інвестицій у повоєнному відновленні економіки України

Наразі Україна потребує іноземних інвестицій.

Основні країни-інвестори показані на рис. 2.11.

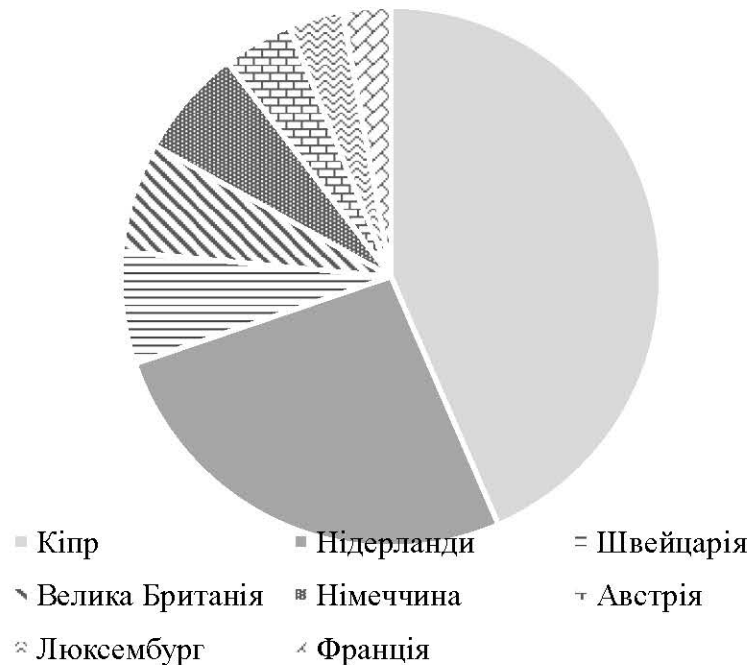

Рисунок 2.11 – Топ країн-інвесторів для України у 2021 році у %

Джерело: складено автором за даними [25]

Згідно з рис. 2.11, найбільшим інвестором для України постає Кіпр (33,1%). На другому місці знаходяться Нідерланди (19,5%), на третьому – Швейцарія (5,5%).

У табл. 2.5 показані сектори вітчизняної економіки, які найбільше потребують прямих іноземних інвестицій під час та після війни.

Таблиця 2.6 – Сектори вітчизняної економіки, які найбільше потребують прямих іноземних інвестицій під час та після війни

№	Сектор для інвестиції	Характеристика сектора
1	Оборонна промисловість	Ця галузь є стратегічно важливою.
2.	Металургійний сектор	Наявність розвинутої сфери високо-технологічних металургійних процесів та повного циклу виробництва титану та титановмісної продукції. Запаси руди в Україні оцінюються на рівні 6.5 млрд тонн.
3.	Агропромисловий комплекс	33% світового чорнозему знаходиться в Україні, наявність сприятливий клімат та близькість до ключових ринків. Зважаючи на це, Україна може стати центром експорту сільськогосподарської продукції та переробки.
4.	Енергетика	Україна володіє потужним і розвиненим енергетичним сектором, що включає газову, електроенергетичну, гідро-, вугільну та атомну промисловість. Перспективними напрямками для інвестицій є створення балануючих потужностей та розвиток системи зберігання енергії.
5.	Фармацевтична індустрія	Українська фармацевтика відповідає міжнародним стандартам.
6.	Природні ресурси	Україна багата на мінеральні ресурси, корисні копалини, запаси вугілля, залізну руду, природний газ, марганець, сіль, нафту, графіт, сірку, каолін, титан, нікель, магній і ртуть.
7.	Логістика та інфраструктура	Географічне положення України робить її досить привабливою й в цьому секторі.
8.	Меблева та деревообробна промисловість	Знаходячись у географічному центрі Європи, з великою ресурсною базою та угодою про вільну торгівлю з ЄС, Україна має всі умови для того, щоб стати ключовим європейським центром для меблевого бізнесу та деревообробної індустрії.

9.	Інновації та технології	Україна є першою країною світу, яка перевела у цифрову форму більшу частину своїх особистих офіційних та урядових документів. При цьому також посідає 4-те місце у світі за обсягом фінансових транзакцій із використанням мобільних пристроїв. За кількістю користувачів криптовалют Україна посідає 4-те місце у світі з легалізованою екосистемою майнінгу та криптовалют.
10	Промислове виробництво	Велика мережа машинобудівних підприємств, України виробляє турбіни та електрогенератори, залізничні вагони, гірничодобувне та сільськогосподарське обладнання, верстати, авіаційні двигуни, виробниче обладнання для легкої та харчової промисловості.

Джерело: складено автором за даними [22]

Отже, Україна відкрита до ПІІ. Найбільше потребують іноземних інвестицій такі сектори вітчизняної економіки, як оборонна промисловість, металургія, агропромисловість, енергетика, фармацевтика тощо.

Український уряд створив ініціативу AdvantageUkraine [22], де закликає український бізнес та іноземних партнерів інвестувати в Україну для відновлення під час та після війни.

Через часткове або повне зруйнування інфраструктури, падіння економіки тощо відновлення під час та після війни буде вимагати великих капіталовкладень. Інтегруючись з ЄС, Україна зможе залучити більше ПІІ, змінюючи інституції [56].

На рис. 2.12 також показано переваги інвестування в Україну.

Отже, серед позитивних моментів для іноземних інвесторів є державна підтримка, певні пільги для інвесторів, недорога та кваліфікаційна робоча сила, зручна логістика, розвинена інфраструктура (але зараз вона частково зруйнована), високий інвестиційний дохід. Ризики для іноземних інвесторів показані на рис. 2.13.

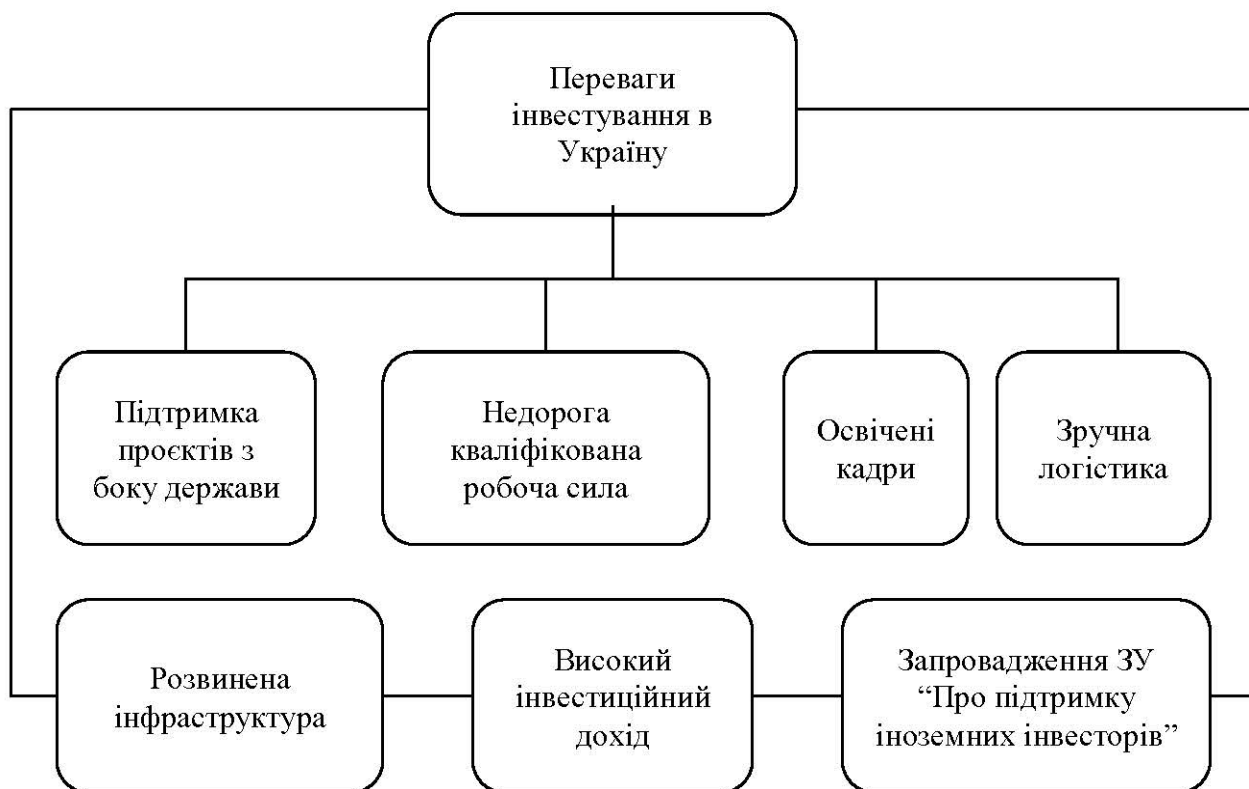

Рисунок 2.12 – Переваги інвестування в Україну

Джерело: складено автором за даними [56]

Рисунок 2.13 – Ризики інвестування в Україну для іноземних інвесторів

Джерело: складено автором за даними [11]

Отже, якщо говорити про ризики для іноземних інвесторів, то найбільшим ризиком є війна та її похідні (знищення матеріальних активів, зруйнована інфраструктура тощо).

Проте ЄС підтримує Україну. Наприклад, французька державна страхова компанія *WriFrance Assurance Export* страхуватиме французькі компанії, які готові інвестувати в Україну і брати участь у реконструкції країни навіть під час війни. Страхування покриває до 95% втрат активів інвестора або дебіторської заборгованості [51].

Міжнародні партнери також відіграють значну системну роль у відновленні України та інвестуванні [28], у розвитку співробітництва у різних сферах [16].

Володимиром Зеленським було запропоновано взяти шефство країнам ЄС у відбудові українських міст. Загалом, 30 країн заручилися допомогти Україні відбудувати окремі міста та селища.

Отже, Україна потребує іноземних інвестицій під час та після війни для відбудови країни. Держава відкрита до ПІІ, тому приймає закони для полегшення залучення інвестицій. Серед привабливих чинників для інвестування в Україну є: кваліфікаційна робоча сила, зручна логістика, високий інвестиційний дохід та підтримка з боку держави. Серед ризиків є війна та всі похідні ризики, Проте Європейський Союз та інші міжнародні партнери України намагаються якомога більше підтримати Україну.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У процесі написання другого розділу було проаналізовано Національний план відновлення України, досліджено євроінтеграцію як стратегічний напрям розвитку України та чинник повоєнного відновлення вітчизняної економіки, визначено роль іноземних інвестицій у повоєнному відновленні економіки України.

1. Доведено, що Національний План Відновлення України є вкрай важливим у контексті подолання наслідків війни та економічного спаду. Для реалізації Національного Плану відновлення була створена спеціальна Рада, яка визначила 17 ключових напрямків, реалізація яких потребує фінансування у обсязі понад \$750 млрд. На 2032 рік вже сформульовані конкретні цілі, такі як щорічний зріст ВВП на 7%, накопичення інвестицій понад \$750 млрд, входження в ТОП-15 за Індексом Економічної Складності та Людського Капіталу Світового Банку, а також зменшення викидів CO₂ на 65%, порівняно з 1990 роком.

2. Досліджено міжнародну економічну інтеграцію, яка представляє собою форму інтернаціоналізації, спрямовану на підвищення рівня взаємодії між економіками двох чи більше країн. При вступі до ЄС Україна отримає ряд переваг. Існують й проблеми, які необхідно подолати.

3. Визначено, що Україна має потребу у залученні іноземних інвестицій як під час, так і після війни для відновлення країни. Держава відкрита для надходження ПІІ. Існує цілий ряд привабливих факторів для інвестування в Україну. Наявні й ризики.

4. Європейський Союз та інші міжнародні партнери активно підтримують Україну і навіть впроваджують заходи страхування для своїх компаній, що інвестують в українські проєкти, а також зобов'язуються відновити зруйновані міста.

РОЗДІЛ 3
 ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
 В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ
 В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПІДХОДУ

3.1 Перспективи подальшої співпраці з міжнародними організаціями та країнами-партнерами в умовах повоєнного розвитку економіки України

Наразі Україна є членом понад 80 міжнародних організацій, у більшості (69) організація Україна є повноправним членом. Найбільше законодавчих актів Україна має з ООН, Міжнародною організацією праці (МОП) та Радою Європи. На рис. 3.1 показано кількість організацій України за статусом її участі.

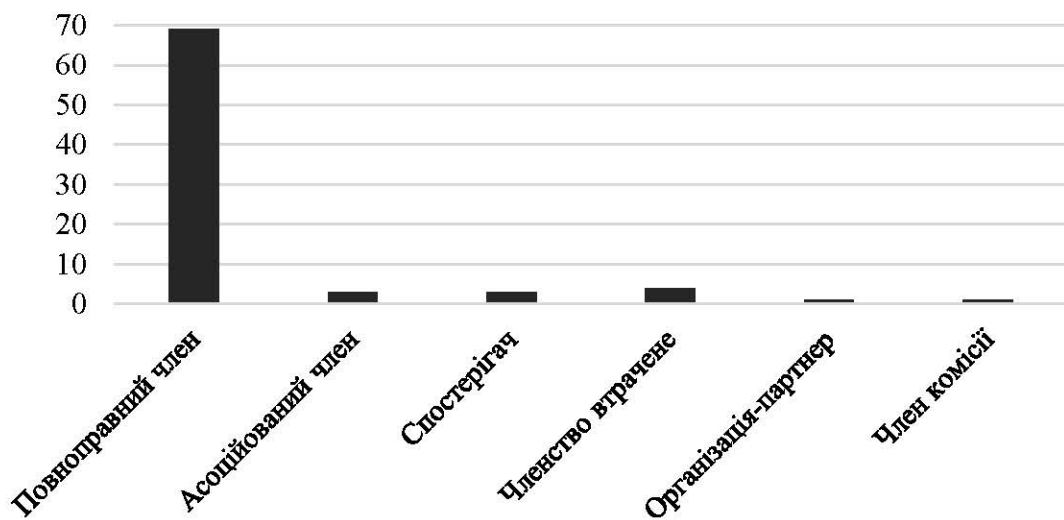

Рисунок 3.1 – Співпраця України з міжнародними організаціями за статусом участі (кількість організацій)

Джерело: складено автором за даними [18]

Україна є асоційованим членом у 3 організаціях (Світова організація автомагістралей, Європейська організація ядерних досліджень, Генеральна конференція з мір і ваг).

З міжнародними організаціями країн Європи Україна більше співпрацює у сфері захисту прав людини, економіки, торгівлі, культури і спорту, інформаційної політики. Це показано на рис. 3.2.

Рисунок 3.2 – Кількість угод України та міжнародними організаціями Європи по сферах

Джерело: складено автором за даними [18]

Співпраця з міжнародними організаціями з країнами ЄС допомагає Україні покращити свою економіку, правоохоронну систему, безпекову ситуацію тощо.

Серед найважливіших угод з ЄС є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, угоди про спільний авіаційний простір, про вантажні перевезення, про безвізовий режим, про спрощену митну політику. Це поглиблює українську євроінтеграцію.

Якщо говорити про таку міжнародну організацію, як ООН, то слід підкреслити, що вона не визнала геноцидом російську збройну агресію проти України, Росія й досі є членом Ради Безпеки ООН, що свідчить про неефективну роботу даної міжнародної організації. Проте Україна може й надалі співпрацювати з ООН, аби її змінити. На рис. 3.3 показано, що можна змінити, щоб покращити ефективність роботи Ради Безпеки ООН.

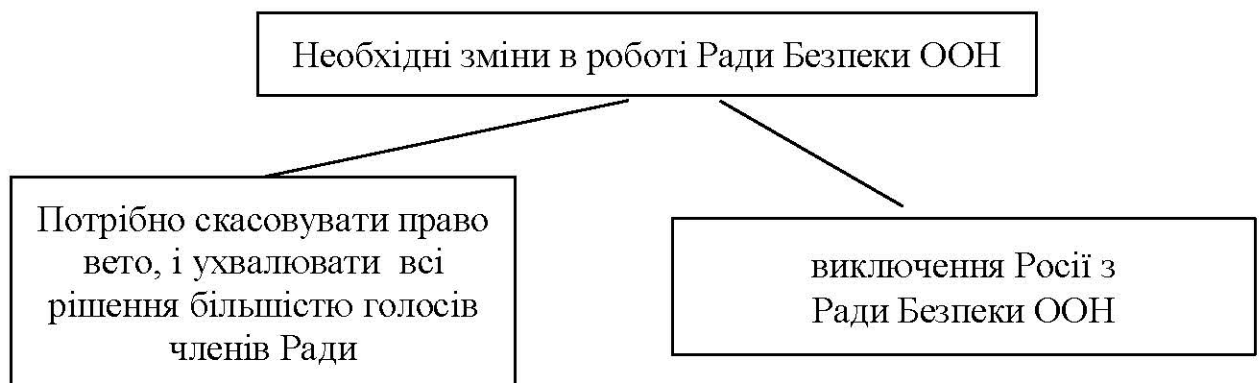

Рисунок 3.3 – Зміни, які необхідно внести з метою підвищення ефективності роботи Ради Безпеки ООН

Джерело: побудовано автором

Отже, Рада Безпеки ООН може допомогти Україні. Але наразі ця інституція не є ефективною, тому запропоновано внести деякі зміни.

Щодо співробітництва з окремими країнами, то Президентом України було запропоновано іншим країнам допомогти у післявоєнному відновленні конкретних міст України. Наприклад, Чехія, Швеція і Фінляндія будуть допомагати у післявоєнній відбудові Луганську, а Італія та Польща – Донецьку [28].

Також Україна запропонувала країнам G7 підписати декларацію, яка буде забезпечувати мир в Україні.

Розширюючи такі міжнародні декларації та угоди, Україна зможе швидше відновитися після війни та отримати безпекові гарантії, які будуть сприяти тому, що війна більше не повториться.

Країн “Групи 7” підписали декларацію про безпекову підтримку, на базі якої будуть укладати двосторонні безпекові угоди між Україною та окремими країнами-партнерами.

У табл. 3.1 показано, що зобов’язується робити як Україна, так і країни “Групи 7”.

Таблиця 3.1 – Зобов’язання України та країн “Групи 7” у Декларації про безпекову підтримку України та допомогу в реформах, необхідних для набуття членства в НАТО

Зобов’язання України	Зобов’язання країн “Групи 7”
Здійснювати позитивний вплив на безпеку партнерів і підсилювати заходи щодо прозорості та обліку у партнерській допомозі.	Допомагати Україні в її захисті, включаючи надання зброї, підтримку у розвитку оборонно-промислового комплексу, навчання, співпрацю в галузі розвідки та кібербезпеки. Сприяння у зміцненні стабільності української економіки і енергетики, надання технічної й фінансової допомоги.
Проводити модернізацію в оборонній сфері, зокрема, через зміцнення демократичного цивільного контролю над збройними силами та збільшення ефективності й прозорості.	Надання підтримки у притягненні Росії до відповідальності за агресію шляхом економічних та юридичних заходів, спрямованих на покарання РФ (санкційний тиск, заморожування активів, створення механізмів вимоги компенсацій та судове переслідування тих, хто винен у злочинах проти України та її громадян, відповідно до норм міжнародного права).

Джерело: складено автором за даними [13]

Для України головним пунктом в декларації про безпекову підтримку України та допомогу в реформах для НАТО є подальша підтримка з боку міжнародних партнерів. Ключовою ідеєю цієї Декларації є те, що безпека

України – це складова частина безпеки Євроатлантичного регіону. У свою чергу, Україна також обіцяє проводити подальші реформи.

Отже, Україна є членом понад 80 міжнародних організацій, у більшості яких є повноправним членом. З країнами Європейського Союзу Україна співпрацює насамперед у сфері захисту прав людини, економіки, торгівлі, культури і спорту, інформаційної політики. Така співпраця позитивно впливає у тому числі на післявоєнне відновлення України.

Серед найважливіших угод з ЄС є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, угоди про спільний авіаційний простір, про вантажні перевезення, про безвізовий режим, про спрощену митну політику. Це поглиблює українську євроінтеграцію.

Також доцільним є внести зміни до організації роботи ООН, оскільки вона працює не ефективно.

3.2 Набуття повноправного членства в ЄС як чинник модернізації економіки України в умовах повоєнного відновлення: можливі сценарії розвитку

Для України вступ до ЄС є стратегічною метою. Вже під час процесу вступу до ЄС Україна вже почне активно впроваджувати реформи, які будуть позитивно впливати на економічну, правову, інституційну, адміністративну, соціальну сферу, сферу безпеки, а також на процес євроінтеграції в цілому. І таким чином Україна почне модернізувати власну економіку, тощо. Вступ до ЄС також дозволить Україні брати участь у програмах Європейського Союзу, які будуть допомагати відновлювати українську економіку залучаючи фінансову і технічну підтримку, сприяти обміну досвідом у різних сферах.

Перспективи України на шляху до повноправного членства в ЄС продемонстровано на рис. 3.4.

Рисунок 3.4 – Перспективи України під час та після вступу до ЄС

Джерело: складено автором за даними [33]

У 2022 році було проведено сесію-форсайт “Шлях до Європейського Союзу” за підтримкою ЄС. Цей проект має назву “Українцям про Європейський Союз” (CEU4U). Метою такої сесії було визначити можливі сценарії євроінтеграції для України [36; 37].

Таке дослідження проводилось з урахуванням 10-річної перспективи, тобто до 2032 року. Загалом було досліджено 5 сценаріїв подальшої європейської інтеграції України. Один сценарій передбачає, що вона успішна. Два інші сценарії, передбачають, що європейська інтеграція України відбулася, але неуспішно, тоді як ще два сценарії передбачають, що не відбулась.

У табл. 3.2 показано структуру цього дослідження.

Таблиця 3.2 – Структура дослідження сценаріїв подальшої європейської інтеграції України

Назва пункту документа	Характеристика пункту
Ключові тренди	<p>Було досліджено основні тренди та чинники, які визначають процес євроінтеграції. До них входить:</p> <ul style="list-style-type: none"> – політика, інституції та безпека (контроль влади, участь у політичному житті, спроможність парламенту ухвалювати рішення, довіра до інституцій влади, відновлення територіальної цілісності); – економіка, ринки та фінанси (вільних рух капіталу, війна, рівень бідності, кількість інвестицій, демографія, корупція); – суспільство, норми та культура (повернення військових до мирного життя, портрет України для Європи); – технологія та інформація (державні медіа, цифрова інтеграція, інформаційні війни); – захист довкілля, клімату та енергетики (зелена енергетика, орієнтування на зелені інновації, доступ до інвестицій, зменшення використання викопних видів палива); – людина, освіта та охорона здоров'я (людський капітал, відкритість до нового, саморозвиток, стан ментального та фізичного здоров'я у суспільстві); – право та регуляторна сфера (війна, корупція, правосуддя, рівень правової свідомості, рівень євроскептицизму).
Сценарний простір	<p>Після аналізу трендів учасники перейшли до формулювання сценаріїв для української євроінтеграції. Для створення сценарного простору були визначені ключові варіативні фактори, які можуть бути змінені або визначаються діями суб'єктів.</p>
Детальний опис сценаріїв	<p>Тут представлений опис основних сценаріїв, (передумови, основні характеристики країни на 2032 рік, ключові гравці, план дій тощо).</p>
Відкриті питання щодо євроінтеграції	<p>Основні питання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – що може зробити Україна для якісної євроінтеграції; – що може зробити суспільство для якісної євроінтеграції; – що можуть зробити інституції ЄС для якісної євроінтеграції; – як бачать європейці Україну; – як бачать в Україні ЄС.

Джерело: складено автором за даними [36; 37].

Отже, група експертів запропонувала план дій та п'ять можливих сценаріїв української євроінтеграції. У документі були описані такі пункти: опис ключових трендів, сценарний простір та їх деталізація, відкриті питання щодо євроінтеграції та план дій.

Були обрані три ключові тенденції для створення сценарного простору української євроінтеграції:

- спроможність, незалежність, сталість інституцій;
- спроможне і справедливе правосуддя;
- розвиток приватної сфери.

Аналізуючи ці тренди, було запропоновано 5 сценаріїв, які показані у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Сценарії України щодо вступу до ЄС

	Спроможні інституції Наявність правосуддя	Спроможні інституції Відсутність правосуддя	Неспроможні інституції Відсутність правосуддя
Розвиток приватної сфери («країна підприємців»)	Сценарій “We are the Champions”	Сценарій “Вбити дракона та стати драконом”	Сценарій “Таїтізація”
Відсутність розвитку приватної сфери	Сценарій “Дитячий садочок / Гетьманцевщина”	Сценарій “1984 / Єдиний марафон”	

Джерело: [36; 37].

З табл. 3.3 видно, що було запропоновано тільки п'ять сценаріїв, шостий не розглядався, оскільки не може бути правосуддя в умовах його відсутності, неспроможності інституцій та відсутності розвитку бізнесу.

Перший сценарій “We are the Champions” передбачає виконання 100% реформ, при якому через 10 років буде держава з цифровою ефективністю, свободою слова, справедливістю правосуддя, функціональною та

конкурентною економікою. Для цього потрібно, щоб Україна набула членства в ЄС та НАТО, перемогла у війні з Росією, відновила свою інфраструктуру, забезпечила вільний рух капіталу, допомагала підприємствам у їх розвитку, приділяла увагу фізичної та моральної реабілітації суспільства, забезпечила ефективну систему соціального захисту. Тобто цей сценарій є позитивним.

Другий сценарій “Дитячий садочок / Гетьманцевщина” є негативним, при якому євроінтеграція відбулась, але підприємства занепадають через збільшення частки держави в економіці країни (частка держави дорівнює 80%). Таким чином, буде відбуватися монополізація, збільшений контроль з боку держави, націоналізація підприємств, релокація приватного бізнесу за кордон, стагнація державного управління.

Третій сценарій “Вбити дракона та стати драконом” передбачає євроінтеграцію за умови погодження ЄС на членство України без виконання реформ. Тобто євроінтеграція буде виконана лише формально, не буде ніякого прогресу, що може призвести до негативних наслідків.

Четвертий сценарій “1984 / Єдиний марафон” характеризується керованим правосуддям (тобто його відсутністю), пасивним суспільством, контрольованим владою медіа, спадом економіки, скороченням тривалості життя, незадоволеністю військових, міграцією спеціалістів та робочої сили, а в кінцевому підсумку – небажання ЄС прийняти Україну до свого складу.

П’ятий сценарій “Гаїтізація” найбільш негативний, який призведе до авторитаризму, повернення у “90-ті”, недорозвинення правосуддя, еміграції, високої смертності населення, злочинності, гіперінфляції та, відповідно, зумовить неможливість вступу до ЄС.

Таким чином, для України найбільш перспективним та позитивним є сценарій “We are the Champions”.

Для України є важливим виконання всіх реформ та запровадженого плану пріоритетних дій для успішної євроінтеграції.

Модернізація економіки та її повоєнне відновлення буде реалізовано й за допомогою подальшого виходу на єдиний ринок ЄС. Навіть у перший рік повномасштабного російського вторгнення частка ЄС в міжнародній торгівлі України зросла. Більш детально це показано на рис. 3.5.

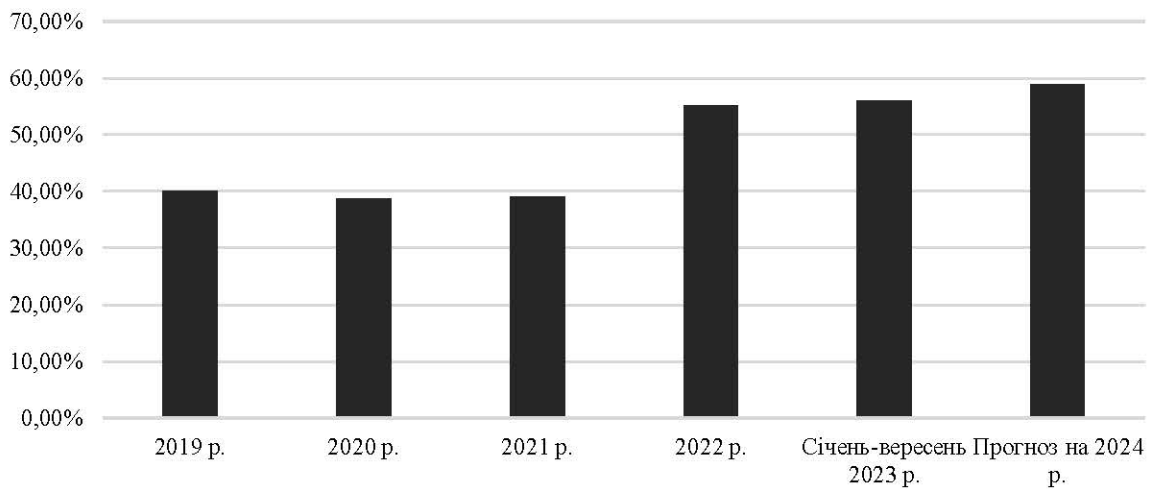

Рисунок 3.5 – Питома вага торгівлі товарами та послугами України та ЄС у 2019-2024 рр.

Джерело: складено автором за даними [9]

Отже, вступ до ЄС очевидно сприятиме зростанню частка ЄС в міжнародній торгівлі України. У 2021 році вона була 39%, у 2022 року – вже 55,2%, у січні-вересні 2023 року цей показник сягав 56%. На 2024 рік прогнозується збільшення експорту та імпорту товарів та послуг, і збільшення питомої ваги торгівлі України та ЄС на 3%, тобто прогнозується – 59%.

Прогнозується, що об'єднання ринків буде відбуватися й завдяки повоєнному відновленню української економіки та інфраструктури. Це буде не тільки за рахунок фінансових інституцій, а й за допомогою збільшення іноземних інвестицій, оскільки, членство в ЄС буде сприяти укріпленню довіри бізнесу, що, у свою чергу, зумовить збільшення вкладання коштів.

Інтегруючись з ЄС, підтримуючи бізнес, слід пам'ятати про підтримку національної промисловості, експортерів, виробників. Особливу увагу потребує гірничо-металургійний сектор, оскільки у 2022 році виробництво та експорт впали на 70%, а у 2023 році – до 85%.

Якщо так продовжиться й надалі, то же у 2024-2025 рр. Україна втратить світові ринки та перейде на внутрішнє споживання. Те ж саме стосується й хімічного сектору, машинобудування. Тому, необхідним є модернізувати вітчизняну промисловість.

Наприклад, в Україні знаходиться 0,4% літію в світі, це 3 місце в Європі (йдеться про запаси у 232 тис. тонн). Хоча згідно досліджень, в Україні може бути 5 мільйонів тонн, тобто 10% світових запасів. Літієві акумулятори зараз посідають провідне місце у виробництві світу. У 2020 році їх світова затребуваність була 170 кВт*год, а у 2021 році – зросла вдвічі (340 кВт*год) [1; 45; 49].

Для України це шанс модернізувати свою економіку за допомогою його виробництва. При цьому, щорічний попит на літій буде тільки зростати, оскільки у 2022 році акумулятори вже поглинули 74% світового виробництва літію. Це спричинено необхідністю захисту навколишнього середовища, поширення зеленої енергетики.

Зростають продажі електромобілів, електросамокатів, розвиваються акумуляторні системи накопичення енергії, де літій відіграє важливу роль. Прогнозується, що до 2050 року продаж електромобілів буде становити 90% у Європі, тобто приблизно 100 млн одиниць на рік.

Для України є складність в тому, що ті родовища, які вже знайшли, частково знаходяться на тимчасово окупованій території та у прифронтовій зоні. Але після закінчення війни та розмінування території, досліджуючи й нові родовища, Україна зможе значно збільшити рівень свого економічного розвитку за рахунок видобутку та перероблення літію [1; 45; 49].

Отже, вступаючи до ЄС, Україна зможе модернізувати власну економіку, продовжити гармонізацію законодавства із європейськими стандартами, покращити бізнес-клімат тощо.

У 2022 році за підтримки ЄС було проведено сесію-форсайт “Шлях до Європейського Союзу”, де було розглянуто 5 сценаріїв української євроінтеграції: в рамках одного з них вона відбувається успішно (“We are the Champions”), в рамках інших двох відбувається, але не успішно (“Дитячий садочок / Гетьманцевщина”, “Вбити дракона та стати драконом”, в рамках ще двох вона не відбувається (“1984 / Єдиний марафон”, “Гаїтізація”).

Отже, модернізувати свою економіку Україна може у тому числі за допомогою нарощування прямих іноземних інвестицій, збільшення міжнародної торгівлі, підтримки національного виробництва та бізнесу та окремо розвинених сфер, наприклад видобуток літію.

3.3 Модернізація економіки України в умовах повоєнного відновлення: прогнози та пропозиції

Покращити економіку України можуть прямі іноземні інвестиції, надання грантів з боку ЄС та США, так званий План Маршала 2 для України та збільшення власного виробництва, міжнародної торгівлі, експорт готової продукції, а не сировини.

Аналізуючи розвиток національного виробництва та видобуток корисних копалин, можна побачити, що в Україні, наприклад, дуже багато запасів літію (0,4% літію у світі, але за деякими дослідженнями може знаходитись 10% світового запасу). Частина відомих родовищ літєвих руд або окупована, або знаходиться у прифронтовій зоні. Але також вони є у Кіровоградській області (Полохівське родовище та ділянка Добра).

Тільки у Полохівських родовищах балансові запаси становлять 27,8 тис. тонн. Якщо Україна буде підтримувати національне виробництво і після війни

зробить свій акцент й на видобуток літєвих руд, то за рік у Полохівському родовищі можна здобути 1.5 млн тонн руди, отримувати понад 300 тис. тонн петалітового концентрату (петаліт – це мінерал, алюмосилікат літію каркасної будови). Його вартість дорівнює \$2 тис./тонна [1; 45; 49].

Тобто, добуваючи літій тільки в 1 родовищі можна отримати \$600 млн/рік та швидко окупність при експорті. Інвестуючи у виробництво гідроксиду, можна отримати ще більше коштів. Гідроксид літію, зазвичай, використовується у запчастинах для автомобілів, літаків, кранів, хімічній промисловості, для батарей (збільшує ємність батарей на 12-15% та термін служби на 2-3 роки), для очищення повітря від вуглекислого газу [1; 45; 49].

На рис. 3.6 показана ціна літію у 2018-2023 рр.

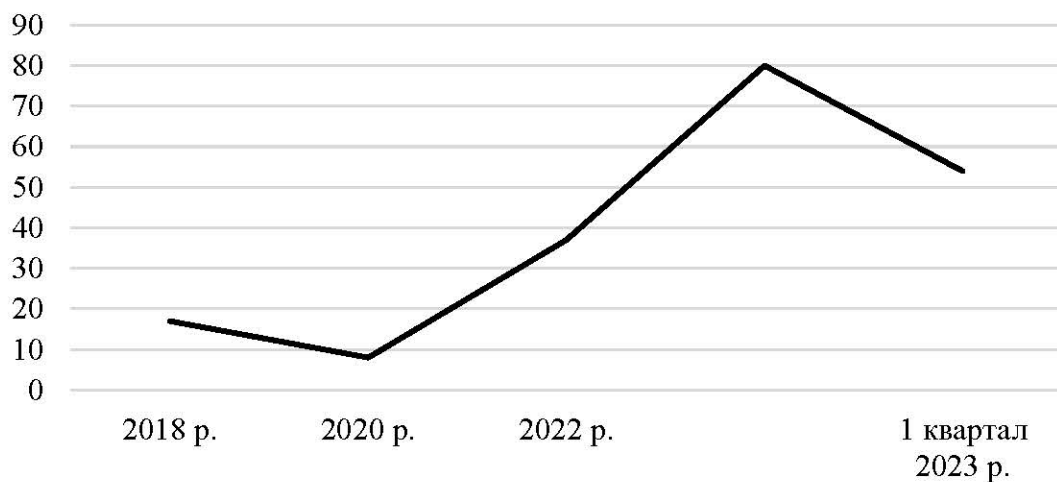

Рисунок 3.6 – Ціна на гідроксид літію у 2018-2023 рр. у тис. \$ за тону

Джерело: складено автором за даними [1; 45; 49]

Отже, у 2018 році середня ціна за гідроксид літію була \$17 тис./тонна, у 2020 році ціна впала до \$8 тис./тонна, але вже у 2022 році середня ціна становила \$37 тис./тонна, а максимальна – \$80 тис./тонна. За перший квартал 2023 року вартість тонни у Північній Америці була \$54 тис. [1; 45; 49].

Тобто, якщо Україна зможе експортувати літій по такій ціні, то дохід зросте на \$8,6 млрд на рік.

Проходячи переддипломну практику у СТОВ “ім. Шевченка”, було також проаналізовано, що продавати та експортувати готову продукцію значно вигідніше як підприємствам, так і державі.

У табл. 3.4 показано спеціалізацію діяльності підприємства.

Таблиця 3.4 – Спеціалізація діяльності підприємства

Вид товарів	Обсяг реалізації продукції	
	2021 рік	2022 рік
	%	%
Торгівля зерном	82,8	84,2
Торгівля мукою, хлібом та соняшниковою олією	1,3	1,1
Торгівля м'ясом	15,9	14,7

Джерело: складено автором за даними [розрахунки зроблені на основі внутрішньої звітності підприємства]

Згідно з табл. 3.4, найбільше у 2021 та 2022 рр. СТОВ “ім. Шевченка” продавало сировину: зерно складало 82,8% та 84,2%, м'ясо – 15,9% та 14,7%, а найменше – готової продукції (муку, хліб, соняшникову олію), тільки 1,3% та 1,1%. І хоча відсоток готової продукції значно менший за продаж сировини, проте зрозуміло, що готову продукцію експортувати вигідніше. Наприклад, СТОВ “ім. Шевченка” володіє заводами, фабриками, які виготовляють хліб, соняшникову олію та муку. На рис. 3.7 показано порівняння від продажу сировини (пшениці) та готової продукції (муки, хліба та сухарів).

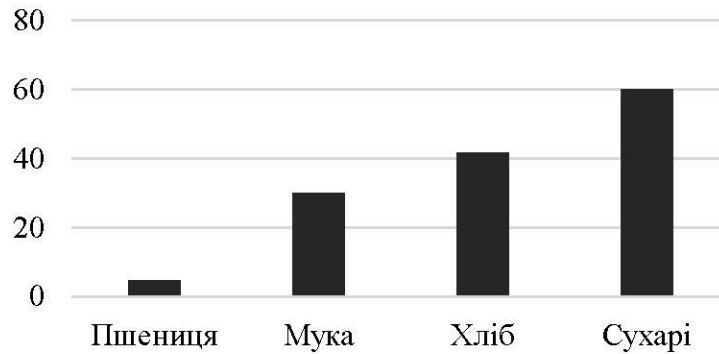

Рисунок 3.7 – Дохід від продажу пшениці, муки, хліба та сухарів у грн/кг у 2023 р.

Джерело: складено автором за даними [43]

Отже, продаючи просто пшеницю можна отримати у 2023 році тільки 4,59 грн/кг, а якщо перероблювати продукцію, то її ціна значно зросте. Наприклад, якщо продавати муку, то ціна за 1 кг збільшиться в 6,5 раз (30 грн/кг), якщо хліб – в 9 раз (41,6 грн/кг), якщо сухарі – в 13 разів (60 грн/кг). На рис. 3.8 можна побачити як збільшиться дохід від продажу соняшника та соняшnikової олії, соняшnikового насіння неочищеного.

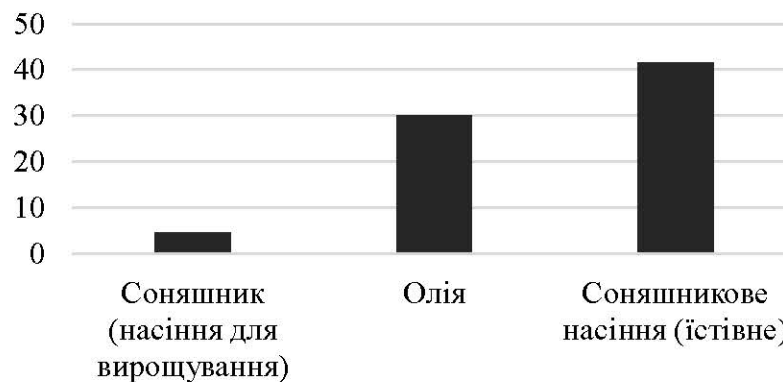

Рисунок 3.8 – Дохід від продажу соняшnikового насіння для вирощування та їстівного, олії у грн/кг у 2023 р.

Джерело: складено автором за даними [43]

Отже, продаючи соняшникове насіння для посіву, можна отримати тільки 13 грн/кг, продаючи олію, ціна зростає в 3,7 раза (до 48,6 грн/л), соняшникове насіння їстівне – в 4,2 раза (55 грн/кг). Тобто продавати та експортувати готову продукцію значно вигідніше, ніж сировину.

Вигода від експорту готової продукції показана на основі одного сільськогосподарського підприємства, але навіть так зрозуміло, що для на державу це буде впливати тільки позитивно, особливо на збільшення економічного росту та модернізації економіки.

Щоправда, таким чином, підприємство буде стикатися з валютними ризиками, імпортуючи та екпортуючи продукцію. Тому можна використовувати хеджування валюти, тобто захищатися від певних ризиків.

У свою чергу, Україна може стати експортером енергетики, оскільки має найбільший потенціал сонячної та вітрової енергетики в Європі. Тому тут можуть реалізовуватися різноманітні проєкти з зеленої енергетики. Для цього вже було зроблено перші кроки.

Наразі популярними є такі сектори “зеленої енергетики”, які може активно розвивати Україна:

- зберігання енергії;
- сонячна та вітрова енергетика;
- відходи від рослин, тварин, харчової промисловості та лісів (біотехнології).

Для того аби модернізувати економіку України під час та після війни можна зменшити деякі функції держави в економічній сфері. Це допоможе зменшити державні видатки на 20-25% від ВВП. Такий прогноз показаний на рис. 3.9.

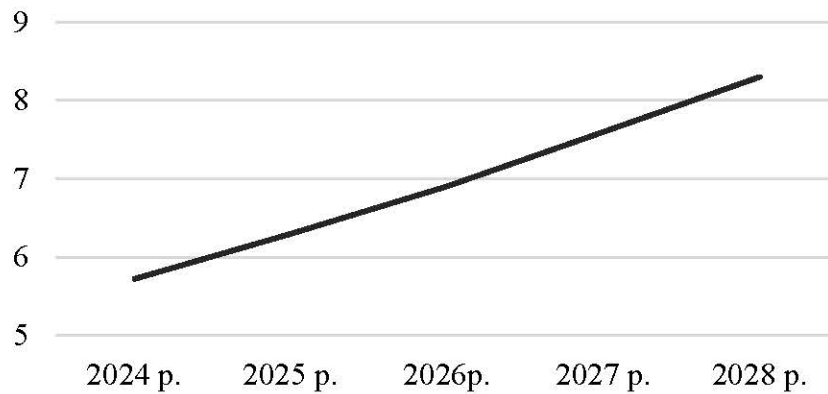

Рисунок 3.9 – Прогноз збільшення рівня ВВП України від зменшення державних видатків у 2024-2028 рр.

Джерело: побудовано автором

Тобто, якщо у 2022 році ВВП України був 5,2 трлн грн, а державні видатки – 1,5 трлн грн, то зменшуючи державні видатки на 20-25% від обмеження функцій держави можна отримати збільшення ВВП на 10%, тобто у 2024 році рівень ВВП може бути 5,72 трлн грн, у 2025 р. – 6,3 трлн грн, у 2026 р. – 6,9 трлн грн, у 2027 р. – 7,6 трлн грн, у 2028 р. – 8,36 трлн грн.

Це може відбутися за допомогою основних інструментів: подальших демонополізації, приватизації, цифровізації та дерегуляції.

В економіці України саме держава є основним власником і роботодавцем. Станом на 2023 рік функціонувало більше 3,5 тис. державних підприємств.

На рис. 3.10 показано кількість державних підприємств в інших країнах світу.

Отже, з рис. 3.10 видно, що, наприклад, в Австралії всього 9 державних підприємств, в США – 34, Канаді – 50, Швеції – 46, Польщі – 55, Латвії – 85. Визначено, що державні підприємства менш рентабельні.

Загалом в Україні близько 61% державних підприємств є менш рентабельними за приватні у розрізі 10 років (з 2011 по 2021 рр.). Особливо це

стосується сфери будівництва, харчування, виробництва, видобутку корисних копалин [40].

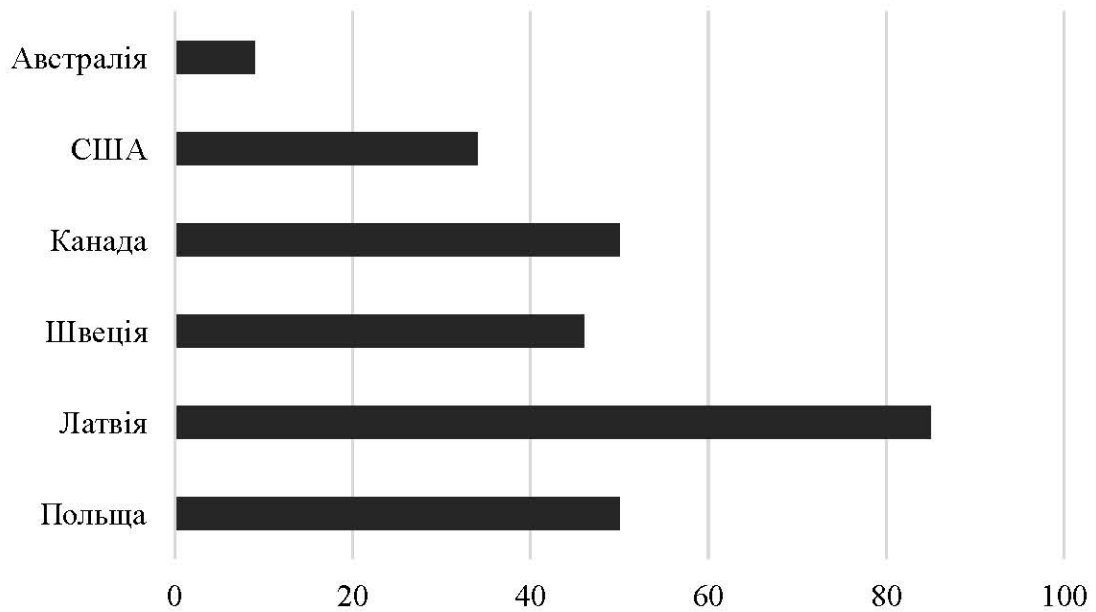

Рисунок 3.10 – Кількість державних підприємств в окремих країнах Європи, у США, Канаді та Австралії

Джерело: складено автором за даними [40]

Цифровізація та дерегуляція взаємопов'язані між собою. Їх подальше впровадження сприяє модернізації української економіки, оскільки дерегуляція включає в себе ліквідацію непотрібних перевірок, отримання дозволів, ліцензій. Цифровізація також сприяє цьому.

Таким чином, прогнозується, що навіть не дивлячись на зростання державного боргу, на Україну після війни будуть очікувати економічне зростання, інвестиції, надання грантів. Але щоб отримувати це у збільшеній кількості Україні потрібно проводити різні реформи для зменшення корупції та роблячи економіку більш прозорою та доступною для бізнесу та ПП.

Також прогнозується збільшення середньої заробітної плати у 2024 році, що відображено на рис. 3.11.

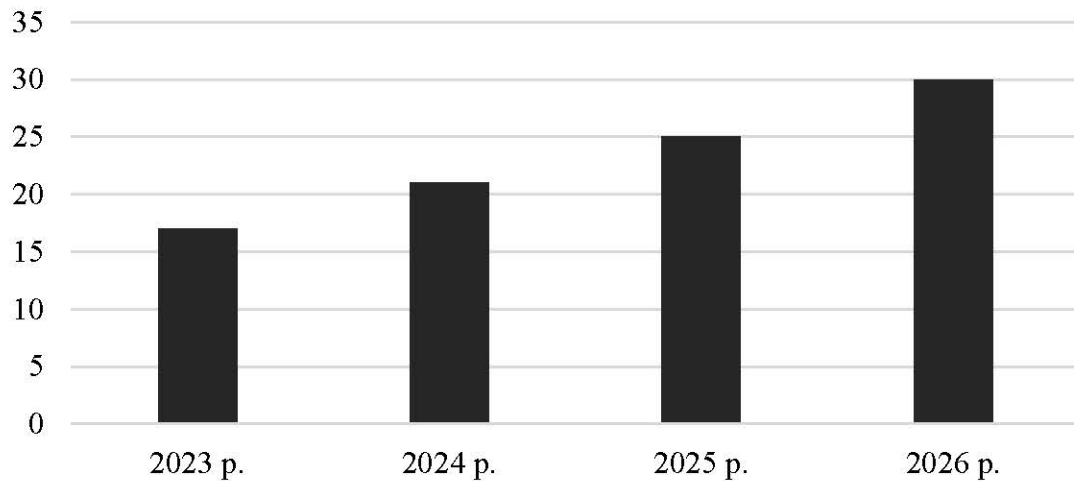

Рисунок 3.11 – Прогноз збільшення заробітної плати українців у 2024-2026 рр.

Джерело: складено автором за даними [41]

Згідно з рис. 3.10, прогнозується збільшення заробітної плати в Україні до 30,260 тис. грн до 2026 року. У 2023 році середня зарплата була 17,8 тис. грн, у 2024 році прогнозується її зростання до 21,8 тис. грн, а у 2025 р. – до 30,2 тис. грн.

Але найбільшим важливим чинником у модернізації української економіки буде слугувати вступ до ЄС [46].

У 2023 році Єврокомісія оприлюднила свої висновки щодо виконання Україною вимог від ЄС:

- реформа державного управління – ЄС визнав незначний прогрес, оскільки деякі реформи призупинились (найм та відбір на основі заслуг, класифікація посад, заробітна платня, місцеве самоврядування), а деякі навпаки досягли високого рівня (цифровізація надання послуг);
- судова реформа – визнана ЄС як та, що розвивається та має прогрес, оскільки було продемонстровано відмінну стійкість українськими інституціями, запровадження законодавчих та організаційних заходів.

Проте ЄС рекомендує надати більше прозорості у цій реформі за допомогою цифровізації;

- боротьба з корупцією – Єврокомісія відмітила прогрес, але порекомендувала забезпечити ефективність та стійкі зусилля у подальшій боротьбі з корупцією;
- боротьба з організованою злочинністю – було досягнуто певного прогресу та зростання спільних операцій з країнами ЄС. Але було запропоновано надалі боротися з організованою злочинністю за допомогою усунення корупції, розвитку ІТ-сектора, покращення юрисдикції;
- права людини – Україна дотримується міжнародних норм із захисту прав людей;
- свобода слова – було відмічено важливість запровадження закону про медіа у 2022 році.
- економіка – у 2022 році економіки України скоротилась на 29%, міграція українців призвела до свої негативних наслідків, стан державних фінансів погіршився, проте банківський сектор залишився повністю працездатний;
- ринкова конкуренція з ЄС – війна призвела до серйозних пошкоджень інфраструктури, відтоку людей та інвестицій. На разі українцям важко конкурувати з країнами ЄС, проте підтримка України іншими країнами може призвести до модернізації та реконструкції економіки;
- відносини з країнами-членами ЄС – були оцінені позитивно, це було підкріплено західною підтримкою та рядом візитів [58].

Тобто Україна на шляху до євроінтеграції виконує всі реформи. У грудні 2024 року ЄС було прийнято рішення про початок перемовин із Україною щодо вступу.

На рис. 3.12 показано, які основні реформи потрібно продовжувати виконувати з боку України.

Рисунок 3.12 – Найголовніші реформи, які потрібно продовжувати виконувати Україні для вступу до ЄС

Джерело: побудовано автором

Важливе значення для відновлення економіки України має використання російських активів. Оцінюють заморожені російські активи на суму \$400 млрд грн, при цьому офіційно збитки України від війни на листопад 2023 року становили \$410 млрд грн [15].

На рис. 3.13 показано скільки заморожених коштів вже передали Україні.

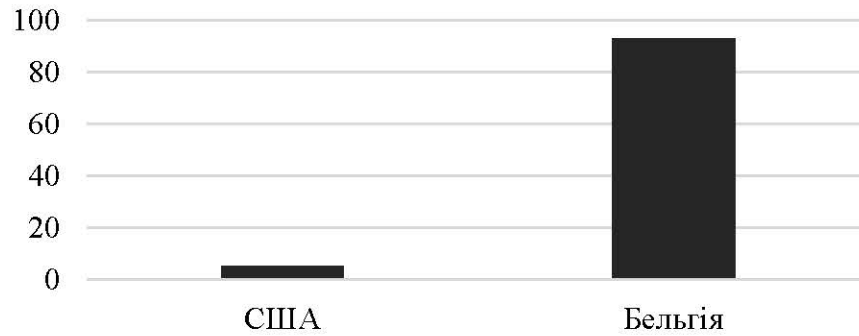

Рисунок 3.13 – Заморожені активи, які надали Україні станом на 2023 рік у млрд доларів

Джерело: складено автором за даними [27]

Тобто, Україні передали приблизно \$98 млрд від російських активів. Ця сума буде зростати, оскільки зараз США та ЄС намагаються знайти шляхи для конфіскації та передачі інших коштів.

Проте потреба буде постійно збільшуватися через те, що Україні потрібні гроші не лише на відбудову, а й на підтримання економіки сьогодні, закупівлю зброї тощо.

Отже, модернізувати українську економіку можна шляхом залучення прямих іноземних інвестицій. Важливе значення може мати План Маршала 2 для України, а також видобуток, перероблювання та продаж літію (це може збільшити прибуток на \$8,6 млрд).

Важливе значення має збільшення експорту готової продукції. Було проаналізовано СТОВ “ім. Шевченка”, які у більшості продають сировину, продаючи готову продукцію, можна збільшити дохід в 6.5-13 разів,

Важливе значення має зменшення частки держави в економіці, оскільки це допоможе збільшити ВВП. Прогнозується, що навіть не дивлячись на зростання державного боргу, на Україну після війни будуть очікувати прискорене економічне зростання, збільшення заробітних плат вже у 2024 році, інвестиції, надання грантів. Але для цього необхідним є продовження реформ.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

За результатами написання третього розділу кваліфікаційної роботи було визначено та проаналізовано перспективи подальшої співпраці України з міжнародними організаціями та окремими країнами для повоєнного розвитку. Визначено, що набуття повноправного членства України в ЄС значним чином вплине на модернізацію українську економіку. Було проаналізовано можливі сценарії подальшої європейської інтеграції України.

1. Проаналізовано особливості членства України у міжнародних організаціях. З країнами Європи Україна співпрацює насамперед у сфері захисту прав людини, економіки, торгівлі, культури і спорту, інформаційної політики. Така співпраця матиме позитивний вплив на післявоєнне відновлення України. Серед найважливіших угод з ЄС є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, угоди про спільний авіаційний простір, про вантажні перевезення, про безвізовий режим, про спрощену митну політику. Це поглиблює українську євроінтеграцію. Доцільним є внесення змін до системи роботи Ради Безпеки ООН. Для України важливою є співпраця з країнам-партнерам, зокрема, в контексті надання ними допомоги у повоєнному відновленні областей та міст України.

2. Вступаючи до ЄС, Україна зможе модернізувати власну економіку, продовжити гармонізацію законодавства із європейськими стандартами, покращити бізнес-клімат тощо. У 2022 році за підтримки ЄС було проведено сесію-форсайт “Шлях до Європейського Союзу”, де було розглянуто 5 сценаріїв подальшої євроінтеграції України: в рамках одного з них вона відбуваються успішно (“Ми чемпіони”), в рамках інших двох – відбувається, але не успішно (“Дитячий садок”, “Вбити дракона та стати драконом”, в рамках ще двох – не відбувається (“1984”, “Гаїтізація”). Модернізувати свою економіку Україна може за допомогою нарощування прямих іноземних інвестицій, збільшення міжнародної торгівлі, підтримки національного

виробництва та бізнесу та окремо розвинених сфер, наприклад, видобуток літію.

3. Ідентифіковано, що важливим є видобуток, перероблювання та продаж літію, що може збільшити прибуток на \$8,6 млрд. Також важливе значення має збільшення експорту готової продукції, що було проаналізовано на прикладі СТОВ “ім. Шевченка”, яке продає насамперед сировину, продаючи готову продукцію, можна збільшити дохід в 6,5-13 разів.

5. Встановлено, що зменшення частки держави в економіці може привести до збільшення ВВП на 10% щорічно.

6. Визначено, що навіть в умовах зростання державного боргу на Україну після війни будуть очікувати економічне зростання, інвестиції, надання грантів. Але для цього необхідно продовжувати проводити реформи.

ВИСНОВКИ

За результатами виконання кваліфікаційної роботи отримано наступні висновки.

1. Визначено, що відновлення країни після війни є складним і комплексним процесом, який передбачає покращення військових, політичних, економічних та соціальних умов. Для успішного повоєнного відновлення необхідно ефективно використовувати міжнародну гуманітарну допомогу, відновити інфраструктуру та надання соціальних послуг у повному обсязі, продовжувати створити умови для розвитку приватного бізнесу та реалізовувати структурні реформи для досягнення макроекономічної стабільності та зростання. В Україні цей процес може включати кілька етапів: підготовчий, відновлення критичної інфраструктури, відновлення економіки в цілому та забезпечення стабільного економічного зростання після війни.

2. Розглянуто досвід Хорватії в контексті її повоєнного відновлення та вступу до ЄС. Також проаналізовано можливості надання Україні Плану Маршала 2, спрямованого на повоєнне відновлення України, підтримку подальшого економічного розвитку, на розвиток співпраці та залучення інвестицій тощо.

3. Проаналізовано наслідки російсько-української війни для України, які можливо визначити на даному етапі. Йдеться, зокрема, про демографічну кризу, підвищення рівня інфляції. Країна втратила 29,2% ВВП, спостерігається скорочення робочих місць та серйозні збитки внаслідок війни, що призвело до зниження промислового виробництва на 38%. Уряд приймає ряд заходів для забезпечення функціонування економіки. Національний банк України вживає заходів для підтримки гривні та стабілізації валютного курсу. Впроваджуються економічні реформи. Крім того проводиться значна робота щодо отримання кредитів та грантів від міжнародних партнерів. Вживаються

заходи для зменшення оподаткування бізнесу, виконання вимог Європейського Союзу в контексті набуття повного членства у ньому.

4. Проаналізовано Національний План Відновлення України, який є надзвичайно важливим в контексті подоланням наслідків війни та економічного спаду. Аналіз даних за 2022 рік свідчить про те, економіка України зазнала скорочення на 20%, інфляція збільшилася до 26,6%. Для впровадження Національного Плану Відновлення була утворена спеціальна Рада, яка визначила 17 ключових напрямків, для реалізації яких потрібно понад \$750 млрд. На 2032 рік вже сформульовані конкретні цілі, такі як щорічний зріст ВВП на 7%, накопичення інвестицій понад \$750 млрд, входження в ТОП-15 за Індексом Економічної Складності та Людського Капіталу Світового Банку, а також зменшення викидів CO₂ на 65%, порівняно з 1990 роком.

5. Здійснений у кваліфікаційній роботі аналіз свідчить про важливість міжнародної економічної інтеграції як форми господарської інтернаціоналізації, спрямованої на зміцнення взаємодії між економіками різних країн. Вступ України до Європейського Союзу веде до отримання цілого ряду переваг, зокрема, у впровадженні європейських цінностей та стандартів тощо. При цьому наявні ряд проблем, які Україні необхідно вирішити у тому числі в контексті набуття членства в ЄС.

6. Оцінено потребу України у залученні іноземних інвестицій як під час, так і після війни для відновлення країни. Держава відкрита для надходження ПІІ. Приймається відповідне законодавство. Серед чинників, що є сприятливими для інвестування в Україну, можна виділити кваліфіковану робочу силу, високий рівень інвестиційного доходу та активну підтримку від влади тощо. Серед ризиків варто відзначити насамперед війну та її наслідки. Європейський Союз та інші міжнародні партнери активно підтримують Україну, зокрема, впроваджуючи заходи страхування для своїх компаній, що інвестують в українські проекти.

7. З'ясовано, що Україна є учасницею більше ніж 80 міжнародних організацій. Взаємодія України з європейськими організаціями найбільш інтенсивна в таких галузях, як захист прав людини, економіка, торгівля, культура і спорт, а також інформаційна політика. Ці види співпраці матимуть позитивний вплив на відновлення України після війни. Серед найважливіших угод із ЄС слід зазначити Угоду про асоціацію, угоди про спільний авіаційний простір, про вантажні перевезення, безвізовий режим тощо. Вони сприяють глибшій інтеграції України в європейські структури. Доцільним є внесення змін до системи роботи Ради Безпеки ООН. Для України важливою є співпраця з країнам-партнерам, зокрема, в контексті надання ними допомоги у повоєнному відновленні областей та міст України.

8. Вступаючи до ЄС, Україна зможе модернізувати власну економіку, продовжити гармонізацію законодавства із європейськими стандартами, покращити бізнес-клімат тощо. У 2022 році за підтримки ЄС було проведено сесію-форсайт “Шлях до Європейського Союзу”, де було розглянуто 5 сценаріїв подальшої євроінтеграції України: в рамках одного з них вона відбуваються успішно (“Ми чемпіони”), в рамках інших двох – відбувається, але не успішно (“Дитячий садок”, “Вбити дракона та стати драконом”, в рамках ще двох – не відбувається (“1984”, “Гаїтізація”).

9. Встановлено, що зменшення частки держави в економіці може привести до збільшення ВВП на 10% щорічно. Україна може модернізувати свою економіку, приділяючи першочергову увагу окремим розвиненим сферам, таким як, наприклад, видобуток, перероблювання та продаж літію. Крім того важливе значення має збільшення експорту готової продукції, що було проаналізовано на прикладі СТОВ “ім. Шевченка”, яке продає насамперед сировину, продаючи готову продукцію, можна збільшити дохід в 6,5-13 разів.

10. Визначено, що навіть в умовах зростання державного боргу на Україну після війни будуть очікувати економічне зростання, інвестиції, надання грантів. Але для цього необхідно продовжувати проводити реформи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амелін А. Літій – нове золото України. Як економіка країни може зробити ривок у майбутнє. URL: <https://focus.ua/uk/opinions/584651-litij-nove-zoloto-ukrajini-yak-ekonomika-krajini-mozhe-zrobiti-rivok-u-maybutnye> (дата звернення: 13.11.2023).
2. Амеліна І.В., Попова Т.Л., Владимиров С.В. Міжнародні економічні відносини: Київ: Центр учбової літератури, 2013. 241 с.
3. Барабаш М. Що потрібно знати для зростання економіки сьогодні та після війни? П'ять основних кроків. URL: <https://forbes.ua/money/shcho-potribno-dlya-zrostannya-ekonomiki-sogodni-ta-pislya-peremogi-pyat-osnovnikh-kroktiv-14022023-11721> (дата звернення: 08.12.2023).
4. Богдан Т. Відбудова економіки: напрямки, важелі, інститути. Як фінансувалося післявоєнне відновлення у Боснії і Герцеговині і який досвід відбудови можна застосувати в Україні? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/> (дата звернення: 04.12.2023).
5. Богородицька Г.Є., Ладчук В.О. Розвиток малого підприємництва в Україні. *Реформування міжнародних економічних відносин і світового господарства в сучасних умовах*: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 24-25 березня 2023 року) / За заг. ред.: М.М. Палінчак, В.П. Приходько, В.В. Химинець та ін. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 61–64.
6. Боровець І. Особливості процесу інтеграції Республіки Хорватія до Європейського Союзу. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/188463/20-Borovets.pdf?sequence=1> (дата звернення: 06.12.2023).
7. Бородіна О.А. Базові тренди повоєнної трансформації економіки України: бюджетна децентралізація, індустрія 4.0, регіональний

енергоменеджмент. *Journal of Innovation and Sustainability*. 2022. Vol. 6. № 1. URL: <https://is-journal.com/is/article/view/76/51> (дата звернення: 22.11.2023).

8. Бородіна О.А., Ляшенко В.І. Повоєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1 (42). С. 121–134.

9. Бюлетень стану торговельних відносин між Україною та ЄС у 2022 році. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5db05993-288d-4981-9f26-f0f6efe586e2&title=BiuletенStanuTorgovelnikhVidnosinMizhUkrainoiuTasU2022-Rotsi> (дата звернення: 24.11.2023).

10. Валовий внутрішній продукт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2021/> (дата звернення: 10.12.2023).

11. Вернюк Н.О., Дяченко М.І. Роль потенційних зарубіжних інвесторів в розвитку економіки України в умовах війни. *Економіка та управління АПК*. 2023. № 1. С. 52–63. URL: https://econommeneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/verniuk_52-63.pdf (дата звернення: 15.12.2023).

12. Верховна Рада України прийняла в цілому Державний бюджет на 2024 рік, левова частка витрат якого піде на оборону й безпеку – 1,7 трлн грн, – Комітет правоохоронної діяльності. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/243673.html?search=%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%20%D0%BD%D0%B0%202024 (дата звернення: 10.12.2023)

13. Відновлення України. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 24.11.2023).

14. Відновлення України: точка відліку і напрями дій влади: аналітична доповідь / Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/17/2022_MATRA_IV_KVARTAL_1.pdf (дата звернення: 08.12.2023).

15. Городиський І. На \$400 млрд Росії, які заморожені у світі, претендуватиме не тільки Україна. Що це означає. URL: <https://forbes.ua/inside/na-blizko-400-mlrd-rosii-yaki-zamorozheni-u-sviti-pretenduvati-me-ne-tilki-ukraina-khto-shche-13042022-5417> (дата звернення: 08.12.2023).

16. Договір між Україною та Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_002#Text (дата звернення: 25.11.2023).

17. Допомога міжнародних фінансових інститутів України. Моніторинг 25.02-25.03 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/dopomoha-mizhnarodnykh-finansovykh-institutiv-ukrayini-monitorynh-2502> (дата звернення: 15.12.2023).

18. Доронцева Є. Між радянським минулим та Європейською інтеграцією: огляд співпраці України з міжнародними організаціями та спільнотами держав. URL: <https://voxukraine.org/mizh-radyanskym-mynulym-ta-yevropejskoju-integratsiyeyu-oglyad-spivpratsi-ukrayiny-z-mizhnarodnymu-organizatsiyamy-ta-spilnotamy-derzhav> (дата звернення: 15.12.2023).

19. Експорт та імпорт України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/> (дата звернення: 05.12.2023).

20. Ємець В.В. Економічний розвиток у повоєнний період в Україні: регіональний та місцевий аспекти. *Економіка та держава*. 2022. № 5. С. 68–72. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=5180&i=9> (дата звернення: 11.12.2023).

21. Завадських Г.М. Регіональна економіка: навч. посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 556 с.

22. Інвестиційна ініціатива уряду України Advantage Ukraine. URL: <https://advantageukraine.com/ua/> (дата звернення: 08.12.2023).

23. Індекс інфляції. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2021/> (дата звернення: 05.12.2023).
24. Інфляційний звіт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-i-dali-spovilnyuvatimetsya-a-ekonomika-vidnovlyuvatimetsya--inflyatsiyniy-zvit-nbu> (дата звернення 30.11.2023).
25. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=93e0fdd8-41bc-4737-a700-75d32c29d885&title=InformatsiinoanalitichniMaterialiSchodoInvestitsiinogoKlimatuVUkraini> (дата звернення: 08.12.2023).
26. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка в питаннях та відповідях: підруч. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 228 с.
27. Конфіскація російських активів на користь України: у яких країнах є прогрес. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/31/infografika/finansy/konfiskacziya-rosijskyx-aktiviv-koryst-ukrayiny-yakux-krayinax-ye-progres> (дата звернення: 11.12.2023).
28. Країни світу допомагатимуть відновлювати регіони та міста України. URL: <https://decentralization.ua/news/15192> (дата звернення: 05.12.2023).
29. Курс долара до гривні. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/usd/> (дата звернення: 05.12.2023).
30. Ладчук В.О. Світові інтеграційні та дезінтеграційні процеси: наслідки для України. *Системний аналіз міжнародних економічних відносин*: матеріали до Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24–25 червня 2021 р. С. 256–258.
31. Міжнародна економічна інтеграція: *Митна енциклопедія: У двох томах. Т.2* / І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький: ПП Мельник А. А., 2013. С. 125.

32. Мінагрополітики: В Україні рекордна врожайність зернових. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minahropolityky-v-ukraini-rekordna-vrozhainist-zernovykh> (дата звернення: 19.12.2023).

33. Могиль В. Європейська інтеграція як перспективний напрям модернізації України. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. Вип. 3 (63). С. 78–82. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2301> (дата звернення: 06.12.2023).

34. «Наслідки війни рф відчуває на собі весь світ. Агресор не може залишатися діючим суб'єктом нашої спільноти» – Сергій Марченко під час сесії G20. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/naslidky-viiny-rf-vidchuvaie-na-sobiv-ves-svit-ahresor-ne-mozhe-zalyshtysia-diiuchym-subiektom-nashoi-spilnoty-serhii-marchenko-pid-chas-sesii-g20> (дата звернення: 08.12.2023).

35. Пак Н.Т. Регіональна економіка: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. 326 с.

36. Пекар В. Шлях до Євросоюзу: підсумки форсайту (частина 1). URL: <https://site.ua/valerii.pekar/slyax-do-jevrosoyuzu-pidsumki-forsaitu-castina-1-i7np35j> (дата звернення: 06.12.2023).

37. Пекар В. Шлях до Євросоюзу: підсумки форсайту (частина 2). URL: <https://site.ua/valerii.pekar/slyax-do-jevrosoyuzu-pidsumki-forsaitu-castina-2-i094l22> (дата звернення: 06.12.2023).

38. Підоричева І.С. Євроінтеграція України у сфері досліджень та інновацій: стан, виклики, заходи прискорення. *Журнал європейської економіки*. 2021. Жовтень-грудень. Том 20. № 4 (79). С. 710–731. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1570/1569> (дата звернення: 10.11.2023).

39. Польща підтримує Україну в контексті якнайшвидшої синхронізації української енергосистеми з ENTSO-E. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/polshcha-pidtrimuye-ukrayinu-v-konteksti->

yaknajshvidshoyi-sinhronizaciyi-ukrayinskoyi-energosissemi-z-entso-e (дата звернення: 25.11.2023).

40. Прохоров Б. Чому 60% державних підприємств менш прибуткові, ніж приватні. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/11/11/679643/> (дата звернення: 13.12.2023).

41. Рибніцька І. Зарплати в Україні вирости на 20%: чому українці не стали багатшими. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/01/02/118711102/> (дата звернення: 03.01.2024).

42. Рівень безробіття в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2021/> (дата звернення: 05.12.2023).

43. Середні ціни на товари та послуги. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/product-prices/> (дата звернення: 05.12.2023).

44. Тарасовський Ю. Російська агресія завдала українському бізнесу збитків на \$13 млрд – KSE Institute. URL: <https://forbes.ua/news/rosiyska-agresiya-zavdala-ukrainskomu-biznesu-zbitkiv-na-13-mlrd-kse-institute-26012023-11341> (дата звернення: 13.12.2023).

45. Третина вартості електромобіля – це батарея. Як дві технології літій-іонних батарей сформували індустрію на сотні мільярдів доларів і зіткнули лобами найбільших виробників. Розповідає FT. URL: <https://forbes.ua/innovations/revolyutsiya-u-virobnitstvi-batarey-yak-litii-ionni-batarei-zakhopili-virobnitstvo-elektromobiliv-stisliy-gid-vid-ft-15082023-15423> (дата звернення: 13.11.2023).

46. Україна виконала 90% реформ, згідно зі звітом Єврокомісії – Шмигаль. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3784287-ukraina-vikonala-90-reform-zgidno-zi-zvitom-evrokomisii-smigal.html> (дата звернення: 10.10.2023).

47. Хмарська І.А., Кучерява К.Ю., Клімова І.О. Особливості післявоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1621/1558> (дата звернення: 08.12.2023).

48. Центр Разумкова. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. 2022. № 1–2 (187–188). URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf (дата звернення: 04.12.2023).

49. Чайка О. Україна майже прогавила літєву лихоманку, хоча має великі поклади. Хто сподівається заскочити в останній вагон акумуляторного буму. URL: <https://forbes.ua/company/ukraine-mayzhe-progavila-litievu-likhomanku-khoch-mae-veliki-pokladi-khto-spodivaetsya-zaskochiti-v-ostanniy-vagon-akumulyatornogo-bumu-17072023-14805> (дата звернення: 24.11.2023).

50. Щодо валютного регулювання. НБУ зафіксував офіційний курс гривні до долара США на новому рівні та вжив низку додаткових заходів для збалансування валютного ринку та підтримання стійкості економіки в умовах війни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-zafiksuvav-ofitsiyiny-kurs-grivni-do-dolara-ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku-dodatkovih-zahodiv-dlya-zbalansuvannya-valyutnogo-rinku-ta-pidtrimannya-stiykosti-ekonomiki-v-umovah-viyni> (дата звернення: 30.11.2023).

51. Юлія Свириденко: Франція страхуватиме від воєнних ризиків свої компанії, які зацікавлені у відбудові України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yuliia-svyrydenko-frantsiia-strakhuvatyme-vid-voiennykh-ryzykiv-svoi-kompanii-iaki-zatsikavleni-u-vidbudovi-ukrainy> (дата звернення: 15.12.2023).

52. Ladchuk V. Trade and economic cooperation between Ukraine and countries of Western Europe. *Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд*: матеріали міжнародної науково-

практичної конференції: у 3 т. Т. 2. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2022. С. 35–37.

53. Ladchuk V. The importance of Ukraine's accession to the European Union. *Економіко-правові та управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: у 3 т. Том 1. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. С. 296–298.

54. Maddison Project Database. URL: <https://ghdx.healthdata.org/record/maddison-project-database> (дата звернення: 30.11.2023).

55. Principles and values of EU. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values_en (дата звернення: 20.10.2023).

56. Rebuilding Ukraine: principles and policies. Paris Report 1. Edited by Yu. Gorodnichenko, I. Sologoub, B. Weder di Mauro. Centre for Economic Policy Research, 2022. URL: https://cepr.org/system/files/publication-files/178114-paris_report_1_rebuilding_ukraine_principles_and_policies.pdf (дата звернення 20.10.2023).

57. Sokhatska O., Chopyk Yu. The Marshall Plan: geopolitical prerequisites and economic impact on the participating nations. *Journal of European Economy*. 2023. April – June. Vol. 22. № 2 (85). P. 210–231. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/enjee/article/view/1646/1651> (дата звернення: 15.12.2023).

58. Ukraine 2023 Report. Commission Staff Working Document. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf (дата звернення: 17.12.2023).